

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC

POVZETEK DELA VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC REPUBLIKE SLOVENIJE ZA LETO 2024

2024

O VARUHU ČLOVEKOVIH PRAVIC REPUBLIKE SLOVENIJE

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije je bil
od 24. 2. 2019 do 24. 2. 2025 Peter Svetina.

Pristojnosti Varuha človekovih pravic Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Varuh) določa Ustava Republike Slovenije (159. člen) in Zakon o varuhu človekovih pravic ter 24 področnih zakonov.

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije
Dunajska cesta 56, 1000 Ljubljana, Slovenija
Telefon: +386 1 475 00 50
Brezplačna telefonska številka: 080 15 30
Elektronski naslov: info@varuh-rs.si
Spletna stran: www.varuh-rs.si

1.1 UVODNIK VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Spoštovani,

v jubilejnem 30. rednem letnem poročilu Varuha človekovih pravic Republike Slovenije predstavljamo pregled dela institucije v letu 2024. V skladu z Zakonom o varuhu človekovih pravic namreč Varuh o svojih ugotovitvah poroča Državnemu zboru Republike Slovenije bodisi v obliki rednih ali posebnih poročil.

Ob koncu svojega mandata (februar 2019 – februar 2025) moram opozoriti, da se spremembe v družbi na bolje, še posebej na področju človekovih pravic, dogajajo prepočasi in pogosto ob pomanjkanju političnega in strokovnega dialoga. Politična volja je ključna za nujno potrebne sistemske spremembe, ki ob spoštovanju človekovih pravic in vladavine prava odgovarjajo na izzive sodobnega časa. A žal ravno politična volja iz različnih razlogov pogosto umanjka. Tudi delovanje neodvisnih državnih institucij je prepogosto razumljeno kot nekakšno nujno zlo. Naj spomnim, da so v preteklem letu različni politični akterji v več javnih izjavah pod vprašaj postavljali strokovnost institucij v Sloveniji in s tem dejansko vršili pritisk na njihovo dejansko neodvisnost in nepristranskost. Ob tem naj spomnim na skupno izjavo predstojnikov Računskega sodišča, Varuha, Informacijskega pooblaščenca in Komisije za preprečevanje korupcije, ki so jo sprejeli 2021. Delovanje sistema zavor in ravnovesij v državi in zaupanje v ta sistem je izjemnega pomena za zaupanje ljudi v delovanje države, ki štiti ustavno zagotovljene pravice.

Ne preseneča, da se med prebivalkami in prebivalci še naprej krepi občutek nemoči in pogosto tudi občutek, da lahko človekove pravice učinkovito uveljavljajo le nekateri. V letu 2024 je sicer bila izvedena reforma plačnega sistema v javni upravi (s čimer je bilo uresničeno priporočilo Varuha št. 9 iz leta 2023) – kaj bo prinesla, ali dejansko odpravlja plačna nesorazmerja in ali bo uspešno naslovila tudi tiste skupine in institucije, ki se soočajo s pomanjkanjem kadra, je še prezgodaj ocenjevati. Če sem še lani zapisal, da ključna težava pri naslavljanju reform ni pomanjkanje politične volje temveč predvsem pomanjkanje dolgoročne vizije ter konstruktivnega in vključujočega dialoga med vsemi deležniki, pa se danes vse bolj kaže, da je tudi prave politične volje za reforme, dialog in iskanje sprejemljivih rešitev v resnici premalo. Skozi celoten šestletni mandat, ki ga zaključujem, sem ponavljal, da naj bodo v središču reform človekove pravice in dostojanstvo vsakega posameznika, pri čemer je treba upoštevati tudi ustavno določbo, da »nobene človekove pravice ali temeljne svoboščine, urejene v pravnih aktih, ki veljajo v Sloveniji, ni dopustno omejevati z izgovorom, da je ta ustava ne priznava ali da jo priznava v manjši meri.« Pomembne so vrednote. Verjamem namreč, da ne želimo postati družba, v kateri se posamezniki vse bolj borijo vsak za svoj interes, pri tem pa tisti na družbenem robu ostajajo prezrti in brez osnovne socialne varnosti. Žal brez resnih in premišljenih ukrepov ne bomo mogli zgraditi pravične in vključujoče družbe. Solidarnost, občutek za sočloveka in iskanje skupnih rešitev so vedno bolj na preizkušnji.

Obeležitev 30-letnice delovanje Varuha

Leto 2024 je bilo za institucijo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije izjemno pomembno, saj smo decembra obeležili 30. obletnico začetka njenega delovanja, čeprav je Varuh pravno formalno začel delovati 1. januarja 1995. Ob tej priložnosti smo pripravili posebno publikacijo z naslovom 30 let institucije Varuha človekovih pravic, ki osvetljuje ključne prelomnice in dosežke delovanja institucije, 5. in 6. decembra pa smo na Bledu gostili mednarodno konferenco o učinkovitosti delovanja institucij varuha človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice pri soočanju s sodobnimi izzivi. Konference so se udeležili številni tuji varuhi človekovih pravic oziroma vodje nacionalnih institucij za človekove pravice, s katerimi smo skozi leta vzpostavili odlično sodelovanje. Obeležitvi 30. obletnice delovanje Varuha smo ob mednarodnem dnevu človekovih pravic namenili tudi tradicionalni sprejem Varuha, ne nazadnje pa sem temu jubileju namenil tudi svojo poslanico, v kateri sem poudaril, da so človekove pravice temelj vsake demokratične družbe in da brez dialoga ter pravičnosti besede, kot so človekove pravice, demokracija in vladavina prava, tvegajo, da postanejo zgolj fraze brez vsebine. Institucija Varuha ostaja neomajen branitelj pravic vseh prebivalcev Slovenije ter spodbujevalec kulture dialoga in spoštovanja.

Število obravnavanih zadev, ugotovljene kršitve in priporočila

V letu 2024 je Varuh obravnaval 6288 zadev (leta 2023 6225 zadev, leta 2022 5949, 2021 in 2022 skoraj 6900, leta 2019 in pred tem pa okoli 4600). Od tega je opravil 3021 pogovorov s klicatelji, od katerih je bilo 2346 pogovorov s klicatelji, ki (še) niso vložili pobud. Opravljenih je bilo tudi 70 pogovorov na poslovanju zunaj sedeža, 21 pogovorov je bilo opravljenih na področju Zagovorništva otrok, 39 pogovorov je bilo opravljenih z otroki.

Obravnavanih je bilo 3137 pobud (v letu 2023 pa 2.224 in leto prej 3026) – 2.413 je bilo odprtih na novo, 724 pobud je bilo prenesenih iz leta 2023. Do 31. decembra 2024 je bilo zaključenih 2478 pobud (78,99 %), v reševanju jih je ostalo 573 (18,26 %), 86 zadev (2,75 %) je bilo reaktiviranih. 325 pobud ali 13,12 % je bilo utemeljenih, med njimi 158 s področja zagovorništva, 66 pobud oz. 2,66 % je bilo s področja Zagovorništva otrok, v katerih zagovornik ni bil postavljen, 269 pobud ali 10,86 % izmed zaključenih ni bilo utemeljenih. V 1357 pobudah ali 54,76 % ni bilo pogojev za obravnavo (v teku je bil na primer pravni postopek, pri katerem ni bilo mogoče zaznati zavlačevanja ali večjih nepravilnosti, ali pa so bile pobude anonimne ali žaljive ali pa je bil postopek njihove obravnave ustavljen zaradi pobudnikovega nesodelovanja ali umika pobude). 372 pobud ali 15,01 % ni spadalo v Varuhovo pristojnost, v sedmih pobudah ali 0,28 % pa je prišlo do umika soglasja na področju zagovorništva. Pripombe na predpise so se obravnavale v 20 pobudah ali 0,81 %. Na področju Državnega preventivnega mehanizma se je obravnavalo 62 pobud oz. 2,50 %.

Ugotovili smo, da so bila zatrjevanja o kršenju človekovih pravic in temeljnih svoboščin ali drugih nepravilnosti v 167 pobudah utemeljena. Ugotovili smo 174 kršitev

človekovih pravic in temeljnih svoboščin (opredeljenih v Ustavi RS) ali druge nepravilnosti (kršitev načela pravičnosti in dobrega upravljanja, neupravičeno zavlačevanje postopka ali očitna zloraba oblasti po ZVarCP). K tem 174 kršitvam je treba **dodati še 158 primerov s področja zagovornišva otrok**, pri katerih sicer ne ugotavljamo kršitev, so pa obravnavane kot utemeljene pobude, kar pomeni, da se skupno beleži 325 utemeljenih pobud. Večje število kršitev pravic v primerjavi s številom utemeljenih pobud je posledica večjega števila ugotovljenih kršitev pri posamezni pobudi. Tako so bile med obravnavanjem pobud v nekaterih primerih lahko ugotovljene tudi tri ali več kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin ali drugih nepravilnosti. **Ugotovljenih je bilo 57 kršitev načela dobrega upravljanja (3. člen ZVarCP), 12 kršitev neupravičenega zavlačevanja postopkov (24. člen ZVarCP), 12 kršitev enakega varstva pravic (22. člen Ustave RS), 10 kršitev enakosti pred zakonom (14. člen Ustave RS), devet kršitev pravice do socialne varnosti (50. člen Ustave RS), devet kršitev pravice do zdravstvenega varstva (51. člen Ustave RS), 8 kršitev načela, da je Slovenija pravna in socialna država (2. člen Ustave RS), osem kršitev pravic iz drugih področij, šest kršitev pravic invalidov (52. člen Ustave RS) in prav toliko kršitev pravic otrok (56. člen Ustave RS).**

Kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin ali druge nepravilnosti smo ugotovili pri različnih organih, in sicer največkrat pri delovanju Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (19 primerov), drugih organov (15 primerov), Ministrstva za zdravje (13 primerov), lokalne samouprave oziroma občin (11 primerov), sodišč (11 primerov), pri delovanju Zavoda za prestopanje **kazni zapora** (10 primerov), policijskih postaj (devet primerov), Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (sedem primerov), upravnih enot (šest primerov) in prav toliko primerov pri delu Ministrstva za notranje zadeve in Ministrstva za vzgojo in izobraževanje. Utemeljitev statističnih podatkov je navedena v vsebinskem poglavju Letnega poročila Varuha za leto 2024, v vsakem od vsebinskih poglavij.

Z namenom ustreznega reševanja zatrjevanih kršitev pobudnikov, njihovih vprašanj in težav ter optimiziranja dela v celotni instituciji, od leta 2020 pri Varuhu deluje **enotna vstopna točka (EVT)**, ki stremi tudi k dvigu kakovosti dela ter zagotovitvi še večje odprtosti in dostopnosti Varuha. Med cilji, ki jih zasleduje, so izboljšanje mehanizmov sledljivosti, preglednosti in enotnosti za vse interakcije pobudnikov z Varuhom, torej vse klice, vse osebne pogovore ter vsa pisna pojasnila, ki jih pobudniki prejmejo. **EVT je v letu 2024 sprejela 3021 klicev in obravnavala 1215 zadev, skupaj je bilo v EVT v letu 2024 obravnavanih 4236 zadev.**

Leta 2024 je bilo opravljenih **sedem poslovanj zunaj sedeža** – obiskali smo Črno na Koroškem, Izolo, Hodoš, Maribor, Zagorje ob Savi, Šoštanj in Cerkno. S tem smo kot institucija prisotni tudi v lokalnem okolju, kjer smo posameznikom neposredno na razpolago za pogovor ali vložitev pobude.

Poudariti velja, da število in delež utemeljenih pobud med rešenimi pobudami nista prava kazalnika stanja varstva človekovih pravic v Sloveniji. Prvič zato, ker se vsaka oseba, ki ji organi oblasti kršijo človekove pravice, ne obrne nujno tudi na Varuha, in drugič,

ker lahko ena utemeljena pobuda, v kateri je Varuh ugotovil sistemsko nepravilnost, pomeni kršitev pravic več sto ali celo več tisoč oseb. Tudi zato Varuh na podlagi podatkov, ki jih dobi iz javno dostopnih virov, na posameznih področjih odpira svoje pobude. Tudi zato na podlagi podatkov, ki jih dobimo iz javno dostopnih virov, na posameznih področjih odpiramo lastne pobude in širša vprašanja. V letu 2024 smo **na lastno pobudo odprli 34 (leto prej 36) pobud in 76 (leto prej 75) širših vprašanj**, ki jim je treba **prišteti še vse obiske krajev odvzema prostosti (te je izvedel državni preventivni mehanizem)** in skupaj še okoli 200 zadev s področja delovanja Centra za človekove pravice in mednarodnega sodelovanja.

Na podlagi vseh svojih dejavnosti v letu 2024, torej obravnavanja pobud, odpiranja širših vsebinskih vprašanj, delovanja različnih organizacijskih enot, obiskov, priprave strokovnih analiz, študij in zaznavanj, **dajemo tokrat skupaj 95 novih priporočil (v letu 2023 pa smo dali 86 in leto prej 84 novih priporočil)**, od tega:

- **89 priporočil**, ki pogosto tudi na **sistemski ravni** zadevajo posamezne segmente družbe ali družbo kot celoto in spoštovanje človekovih pravic v njej, in
- še dodatno **6 priporočil**, ki predstavljajo **stalne naloge** različnih organov.

Počasno uresničevanje Varuhovih priporočil

Tudi v tem letnem poročilu posebej izpostavljamo aktualna pretekla priporočila, ki ostajajo bodisi neuresničena bodisi delno neuresničena. Pozdravljamo poročanje vlade v odzivnem poročilu glede stanja uresničevanja naših novih in aktualnih preteklih priporočil. Še vedno opozarjamo na potrebo po večji usklajenosti odzivov na priporočila, ki se nanašajo na več resorjev. Želimo si več razumevanja, da bi doslednejše in hitrejše uresničevanje naših priporočil pomembno prispevalo k dvigu ravni spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin v Sloveniji za vse ter hkrati pripomoglo k večji kakovosti življenja posameznic in posameznikov. **Že drugo leto zapored ponavljamo priporočilo št. 1 (2022), s katerim smo Vladi Republike Slovenije predlagali, naj vzpostavi posebno koordinacijo, ki bi obravnavala priporočila Varuha, ki se nanašajo na več vladnih resorjev, in naj o teh priporočilih pripravi enotno stališče ter delovni načrt za njihovo uresničevanje.**

Ranljive skupine in vsebinska področja

Na področju **enakosti pred zakonom in prepovedi diskriminacije** smo v letu 2024 na lastno pobudo kot širše vprašanje, pomembno za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, obravnavali vprašanje dostopnosti poslopij Vlade Republike Slovenije in ministrstev. Dostopnost grajenega okolja za invalide je namreč ključnega

pomena pri zagotavljanju enakih možnosti te ranljive skupine. Nezagotavljanje dostopnosti objektov v javni rabi je samo po sebi v neskladju s prvim odstavkom 14. člena URS. Poleg tega pa je treba vzeti v obzir, da **je dostopnost objektov v javni rabi za invalide osnovna predpostavka za uresničevanje mnogih drugih temeljnih človekovih pravic in svoboščin**. Skladno z 29. členom Konvencije o pravicah invalidov (KOPI) mora Republika Slovenija invalidom npr. omogočiti, da učinkovito opravljajo naloge in javne funkcije na vseh ravneh oblasti.

Ena izmed naših glavnih ugotovitev je bila, da je **slabše kot za osebe z gibalnimi ovirami poskrbljeno za osebe s senzornimi ovirami**. Če je denimo dvigalo, uporabno za osebe z gibalnimi ovirami, dostopno v 20 objektih, pa so dvigala za osebe s senzornimi ovirami dostopna v le devetih. Nadalje nobena izmed obravnavanih stavb ne izpolnjuje zahteve za talne taktilne oznake in ne zagotavlja indukcijske zanke za komunikacijo z naglušnimi. Na podlagi ugotovljenega smo predlagali vladi, naj oblikuje **delovno skupino za zagotavljanje dostopnosti objektov vlade in ministrstev** ter vanjo vključi tudi predstavnike nevladnih organizacij senzorno in gibalno oviranih invalidov ter Urbanistični inštitut Republike Slovenije; da naj zgoraj omenjena delovna skupina čim prej opravi **analizo stanja** dostopnosti objektov vlade in ministrstev za invalide in v okviru tega **določi enotne kriterije** za preverjanje izpolnjevanja zahtev za dostopnost omenjenih objektov in **s terenskimi ogledi** preveri njihovo dejansko izpolnjevanje v vsakem objektu, pri analizi stanja pa naj se upošteva, da spremstvo oseb z oviranostmi, ki se morebiti zagotavlja v objektu, ne more nadomestiti izpolnitve zahteve po prilagojenosti objektov za samostojno uporabo oseb z oviranostmi. Varuh je še predlagal, naj delovna skupina na podlagi analize stanja **predlaga konkretne ukrepe za zagotovitev dostopnosti**, kadar ta še ni zagotovljena, in upošteva je naglo iztekajoči se zakonski rok za prilagoditev objektov **določi jasno časovnico za implementacijo predlaganih ukrepov**. Varuh je vladi nadalje predlagal, naj v proračunu zagotovi **zadostna sredstva** za izvedbo ukrepov za zagotovitev dostopnosti, posebna pozornost pa naj se nameni izboljšanju dostopnosti objekta **Ministrstva za zdravje (MZ)**.

Seznani smo se tudi, da **je Nepremičninski sklad pokojninskega in invalidskega zavarovanja izvedel celovito prenovo in prizidavo desetih novih javnih najemnih stanovanj za upokojece in druge starejše, vendar je kljub temu v razpisu za oddajo teh stanovanj navajal, da dvigalo v objektu po velikosti ni bilo primerno za osebe na invalidskih vozičkih**. Iz veljavne zakonodaje izhaja, da bi tudi ta objekt moral imeti dvigalo, ki bi ga lahko uporabljale osebe na invalidskih vozičkih. Ugotovljeno je bilo še toliko bolj skrb vzbujajoče, ker so stanovanja namenjena starejšim, ki so pogosteje vezani na uporabo invalidskega vozička in še posebej, ker jih zagotavlja sklad pokojninskega in invalidskega zavarovanja, od katerega se pričakujeta še posebna pozornost in skrb prav za položaj invalidov. Kot se je naposled izkazalo, so bile zunanje površine okoli objekta prilagojene, bile izvedene s klančinami za dostope brez arhitektonskih ovir, zagotovilo se je parkirišče za invalide in vse kopalnice so bile izvedene s kabinami za prho v ravnini, zato so vsa štiri pritlična stanovanja dostopna brez ovir. Sklad je napovedal, da bo v izogib napačnemu razumevanju potencialnih najemnikov besedilo razpisa ustrezno popravil z navedbo, da so vsa stanovanja v pritličju dostopna invalidom.

Kar vsaka četrta pobuda na področju **pokojninskega in invalidskega zavarovanja** je bila z naše strani prepoznana kot utemeljena. Utemeljenosti pobud botruje predvsem **nespoštovanje rokov odločanja** o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja oziroma dolgotrajnost postopkov ter druga ravnanja Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ), ki pomenijo kršitev pravice do socialne varnosti in kršitev načela dobrega upravljanja. Poudariti velja, da so pri tem v veliki meri prizadeti pripadniki ranljivih skupin, kot so invalidi, starejši in ženske in da se v teh primerih odloča o trajnejših pravicah.

Obveščeni smo bili tudi o zamudah, do katerih naj bi prihajalo na invalidskih komisijah ZPIZ pri podaji mnenj po Zakonu o socialnem vključevanju invalidov (ZSVI) in pri podaji mnenj v postopkih uveljavljanja pravice do oskrbovalca družinskega člana po ZDOsk-1, kar je posledično povzročilo tudi zamudo centrov za socialno delo pri izdaji tozadevnih odločb. Na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) je prihajalo do zamud pri odločanju o pritožbah zoper odločbe o pravicah po ZSVI. Pri Varuhu pričakujemo, da bodo ukrepi MDDSZ uspešni, njihova prizadevanja bomo spremljali še naprej.

Intenzivno smo si prizadevali za podaljšanje roka za **vložitev vlog za pridobitev pravice do zagotovljene vdovske pokojnine**, ki je bil skladno z ZPIZ-2N predvideno 31. 12. 2024. V preteklosti se je namreč na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja že srečeval s posameznimi primeri pobudnikov, ki so ob raznih spremembah zakonodaje zamudili rok za uveljavljanje novih in/ali spremenjenih pravic ter posledično ostali brez njih. MDDSZ je zato predlagal, naj nemudoma pripravi vse potrebno za podaljšanje roka za vložitev zahtev za izplačilo zagotovljene vdovske pokojnine, medtem pa poskrbi za še intenzivnejše obveščanje, da bi informacija res prišla do vseh morebitnih upravičencev. Izredno smo zadovoljni, da je ministrstvo našemu predlogu in predlogu drugih deležnikov sledilo in pripravilo predlog spremembe zakona, ki je bil v Državnem zboru sredi decembra 2024 sprejet brez glasu proti. Rok za vložitev vloge je bil podaljšan do konca leta 2026.

Žal pa smo ravno nasprotno doživljali ob obravnavi primera pobudnice, ki kljub dolgoletni izpostavljenosti hrupu v delovnem okolju ni uspela v postopku **verifikacije poklicne bolezni**. Tudi Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, na katero smo se obrnili, se srečuje s posamezniki v podobnih okoliščinah, ko je pridobivanje ustreznih dokazil izjemno oteženo ali celo onemogočeno zaradi pomanjkanja ohranjene dokumentacije iz preteklih obdobj, zato se zavzemajo, da bi se v tovrstnih primerih poiskal še kakšen drug način za dokazovanje poklicne bolezni. Predlagali so nam, da bi se strokovna skupina morda ponovno sestala ter poiskala rešitev za primere, v katerih ni mogoče pridobiti ustrezne dokumentacije, in temu ustrezno prilagodila tudi Pravilnik o poklicnih boleznih. MDDSZ smo zato predlagali, naj predlog prouči in v sodelovanju s stroko skuša najti pravičnejšo rešitev, da posamezniki ne bi ostali brez svojih pravic zgolj zaradi manjkajoče in izgubljene dokumentacije izpred mnogih let.

Tudi v letu 2024 smo izrazili razočaranje in zaskrbljenost nad pojasnili MDDSZ, saj ni pričakovati zbližanja stališč na področju **definiranja invalidnosti**. Znano je naše stali-

šče, saj smo ga večkrat javno objavili in s tem v povezavi terja spremembe in ukrepe odgovornih, in sicer, da je medicinski model invalidnosti, ki je uveljavljen v nacionalnih predpisih nujno nadomestiti s socialnim modelom, ki izhaja iz KOPI. Ta model izhaja iz predpostavke, da invalidnost ne izvira le iz zdravstvenega stanja posameznika, kot to utemeljuje medicinski model, temveč iz ovir, ki jih ima pri vključevanju v okolje. Skladno s socialnim modelom invalidnosti iz KOPI je nujno definicijo invalidnosti spremeniti in poenotiti, da ne bo več prihajalo do položajev, ko se posameznikom z enakimi omejitvami zagotavlja različen obseg socialnega varstva. **Dejstvo je, da zakonodaja, ki ureja področje invalidov, ne sledi KOPI in je neskladna s KOPI.**

Na področju področja **socialne varnosti** sicer velja poudariti, da Republiko Slovenijo še vedno ocenjujemo kot državo z visoko stopnjo socialne varnosti, ki temelji na univerzalnem dostopu do storitev, načelih solidarnosti in socialne pravičnosti. A vendarle so dejstvo resni strukturni izzivi, ki so deloma tudi posledica spreminjajočih se družbenih in ekonomskih razmer in ki vplivajo na dolgoročno vzdržnost in kakovost sistema. **Žal se poleg zdravstva vse pogostejše srečujemo z akutnim pomanjkanjem kadra tudi na področju socialnega varstva, tako v domovih za starejše, socialno-varstvenih zavodih kot tudi na centrih za socialno delo.** Ob tem poudarjamo, da je treba poskrbeti, da bo skrb za sočloveka v družbi dobila ustrezno veljavo, ki se bo izkazovala tudi skozi pošteno plačilo za opravljeno delo vseh, tistih na dnu plačne lestvice kot tudi tistih, ki v teh zahtevnih časih še prevzemajo vodenje takšnih zavodov. Dokler država za področje socialne varnosti ne bo namenila zadostnih sredstev, na dolgoročno vzdržnost in kakovost sistema socialne varnosti žal ne moremo računati. **Preprosto se bo treba odločiti, v kakšni državi želimo živeti in kolikšen del sredstev bomo za to namenili. To odločitve morajo sprejeti tisti, ki so v prvi vrsti odgovorni za področje socialnega varstva v državi.** Ravno slednje pa je skrb vzbujajoče, saj smo v letu 2024 prejeli povečano število utemeljenih pobud, ki so se nanašale na neodzivnost pristojnega ministrstva. **Dolgotrajnost odločanja o pritožbah na MDDSZ**, ki bi moralo kot prvi pristojni organ skrbeti za uresničevanje pravic iz socialnega varstva, že vrsto leto pada na izpitu. Tako se srečujemo npr. s primerom posameznice, ki se je na nas obrnila, ker je MDDSZ na osnovi vložené zahteve iz leta 2017, o odpisu dolga državne štipendije odločalo šele oktobra 2024. Takšni primeri so popolnoma nerazumljivi in nedopustni ter močno posegajo v pravice posameznikov. Varuh zato MDDSZ poziva, da sprejme dodatne ukrepe za odpravljanje tovrstnih zamud in vzpostavi monitoring njihove učinkovitosti.

Obširno smo se v letu 2024, kot že v letih prej, ukvarjali tudi s pobudami o očitkih **na-silja ter neustrezne nege in skrbi, predvsem sicer v domovih za starejše, vendar pa so aktivnosti Varuha na področju starejših veliko širše.** Veliko domov za starejše se srečuje tudi z akutnim pomanjkanjem kadra, zaradi česar nekatere prostorske kapacitete, predvsem na negovalnih oddelkih, ostajajo nezapolnjene. Ker želi Varuh v povezavi z navedenim pridobiti celostni pogled v stanje po različnih domovih za starejše, je v letu 2024 osebno obiskal nekatere domove za starejše, med njimi tiste, glede katerih je prejel pobude z različnimi očitki. Na podlagi pogovorov s pobudniki, zaposlenimi in vodstvom velikokrat ugotavljamo, da obstajajo vse večje težave v komunikaciji in usklajevanju med svojci in zaposlenimi. Ob tem seveda razumemo, da je pri tako težkem delu, kot ga opravljajo zaposleni v domovih za starejše, človeški faktor še kako prisoten,

vendar pa opozarja, da je treba vedno in v vsakem trenutku tako s stanovalci kot tudi z njihovimi svojci vzpostaviti spoštljivo komunikacijo namenjeno sodelovanju in vzpostavitvi odnosa zaupanja. Le na tak način bo za stanovalce poskrbljeno v največji možni meri, zaščiteni pa bo tudi njihovo osebno dostojanstvo.

Na podlagi obravnavanih pobud in izvedenih obiskov je Varuh vsem deležnikom, tako posameznim domovom za starejše kot tudi Ministrstvu za solidarno prihodnost (MSP) in drugim pristojnim organom, predlagal vzpostavitev ustreznih protokolov, na državni ravni pa obenem tudi izvajanje več preventivnih programov za prepoznavanje nasilja in drugih nepravilnosti. Ker gre pri izpostavljenih problematikah za odprte systemske rane, za rešitev katerih že dolgo ne zadostujejo več zgolj teoretične rešitve, iskanje kompromisov in obljubljanje že na prvi pogled neizvedljivega, je nujno, da se na ravni države vzpostavi učinkovit mehanizem **z jasno začrtano časovnico, določno opredeljenimi učinki in vzpostavljenim učinkovitim in transparentnim nadzorom, ki bo finančno oprijemljiv**. Ob navedenem Varuh ves čas opozarja tudi, da so starejši populacija, ki mora biti slišana tudi takrat, ko se znajde v stiski. S tem namenom je javno večkrat opozoril na potrebo vzpostavitve t. i. instituta zaupnika starejših. Na to temo smo organizirali tudi okroglo mizo, izdali posebno brošuro in se udeleževali na številnih dogodkih, na katerih smo s svojo prisotnostjo lahko še dodatno poudarili, kako pomembne morajo biti v naši družbi pravice starejših.

V letu 2024 smo preko Centra za človekove pravice proaktivno organizirali tudi aktivnosti, ki so se nanašale na položaj **starejših** in tudi **invalidov**. Pri Varuhu že več kot pet let priporočamo vladi, naj sprejme ukrepe, potrebne za ureditev področja **dolgotrajne oskrbe in deinstitutionalizacije**. Tudi o tem smo organizirali posebno okroglo mizo. Prav tako smo pozdravili trud pri strategiji, ki jo je pristojno ministrstvo sprejelo, a pri tem (še) ne zaznavamo resnejših premikov v praksi. Vzpostavljane sistema dolgotrajne oskrbe poteka z zamudami, ki povzročajo še dodatno nezadovoljstvo in nezaupanje. Mnoga vprašanja ostajajo odprta in v tem trenutku žal vseh velikih naporov ni mogoče oceniti kot primer dobre prakse. Si pa vendarle želimo, da sistem v prihodnje prinese potrebne odgovore in predvsem potrebno skrb za starejše. Pri Varuhu bomo še naprej opozarjali na neizvajanje Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov tudi na področju deinstitutionalizacije. Ob navedenem z zaskrbljenostjo ugotavljamo, da se vsi odgovorni na tem področju ne odzivajo v zadostni meri na potrebe starejših in invalidov, saj ne zagotavljajo, vsaj ne v zadostni meri, potrebnih podpornih storitev v skupnosti. Ob dogodkih glede teženj po izselitvi invalidov iz stanovanjske hiše v Solkanu, ki spada v mrežo enot Doma na Krasu, se upravičeno vprašamo, če v tej državi leva roka ve, kaj počne desna in seveda obratno. Deinstitutionalizacija mora biti jasno razumljen odmik od institucionalnega mišljenja v smer k samostojnemu življenju s podporo v skupnosti. Država jo mora zagotoviti, saj je to proces, ki zagotavlja spoštovanje človekovih pravic posameznikov in posameznikov, na kar bo Varuh v okviru svojih pristojnosti aktivno opozarjal tudi v prihodnje.

Pri Varuhu sicer že od leta 2022 **opozarjamo na težave pri odločanju o pravicah do osebne asistencije, ko odločbe niso ustrezno obrazložene**. Odločitve o pravicah posameznikov, ki niso obrazložene tako, da bi bilo omogočeno razumevanje, zakaj je bila

sprejeta neka odločitev – s čimer je dalje onemogočeno tudi učinkovito vlaganje pravnih sredstev – po mnenju Varuha niso skladne z določbo 22. člena ustave. V obrazložitvah odločitev morajo biti zajeti vsi relevantni podatki, ki odločitve utemeljujejo. Le ob seznanjenosti s takšnimi stališči so posamezniki lahko uspešni v postopku sodnega varstva pravic. V enem od primerov je prosilcu vendarle uspelo priti do relevantnih podatkov (ocenjevalni obrazec izvedencev), ko se je po nasvetu Varuha obrnil na Informacijskega pooblaščenca RS. Je pa Varuh zadovoljen, ker je v zadnjem obdobju prišlo do pomembnih premikov tudi s tem, ko je v postopku uveljavljanja sodnega varstva, posameznikom v nekaj primerih uspelo doseči odločitev sodišča, da se odločitev v upravnem postopku zaradi neustrezne obrazložitve razveljavi. Varuh je sicer tudi v letu 2024 dobil več pobud posameznikov, ki so bili nezadovoljni z načinom zavračanja pravice do osebne asistence. Ob tem je nujno ponovno opozoriti na potrebo po sistemski in celostni ureditvi različnih oblik pomoči, ki so posamezniku na voljo, z različnimi možnostmi njihovih medsebojnih kombinacij.

Že v letu 2024 smo opozorili tudi na sistemsko pomanjkljivost trenutne zakonske ureditve oskrbovanih stanovanj, zato smo Ministrstvu za solidarno prihodnost (MSP) priporočili, da pristopi k celoviti prenovi zakonodaje. Preko pobud smo kot ključne pomanjkljivosti zaznali predvsem, da trenutno niso zakonsko opredeljeni postopki za najem oskrbovanih stanovanj, da ni oblikovanih kriterijev za določitev višine najemnine, da ni vzpostavljene evidence oskrbovanih stanovanj, da ni konkretno določeno, na kakšen način lahko stanovalci uveljavljajo pomoč v obliki socialne in zdravstvene oskrbe. Opozorili smo tudi na neskladje 9. člena Pravilnika o minimalnih tehničnih zahtevah za graditev oskrbovanih stanovanj za starejše ter o načinu zagotavljanja pogojev za njihovo obratovanje in 35. člena Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev pomoč družini na domu, socialni servis, institucionalno varstvo in vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji glede delovanja pomoči na daljavo (t. i. SOS tipke).

Razvoj digitalizacije sicer pozdravljamo, vendar pa je ob tem potrebna posebna skrbnost za določene posameznike, npr. nekatere starejše in tiste, ki niso vešči uporabe informacijskih tehnologij.

Vrsta vprašanj na področju **zdravstvenega varstva** ostaja neodgovorjenih že leta, kar **ni le Varuhova frustracija, temveč je močno prisotno tudi v javnosti – zato tej vsebini namenjamo več pozornosti.** To je še posebej težko razumeti, ko gre za ranljive skupine, kot so otroci, starejši in invalidi. Tu ne gre zgolj za pomanjkanje zdravnikov, temveč za kronično pomanjkanje vsega ostalega zdravstvenega osebja. Težki pogoji dela in hkrati nestimulativno plačilo iz leta v leto silijo tiste najbolj obremenjene zdravstvene delavce, da delujejo na etični pogon. Žal se tudi ta iztroši in država nujno potrebuje jasno vizijo, kakšno zdravstvo bo (o)hranila. V letu 2024, ki ga je zaznamovala zdravniška stavka, se je zaupanje še dodatno krhalo. Kar je še posebej krivično do tistih posameznikov, in ni jih malo, ki se v celotnem sistemu zdravstva izjemno trudijo in vlagajo mnogo več, kot bi se od njih pričakovalo.

Stavka zdravnikov v **URI Soča** je povzročila prekinitev delovanja Ambulante za voznike s posebnimi potrebami, kar je invalidom onemogočilo podaljšanje voznških dovoljenj in iz številnih pobud je Varuh zaznal resne stiske. Zato kljub vztrajanju URI Soča nismo prenehali s pozivi, da pravica do stavke ne more absolutno prevladati, če imamo na drugi strani javno korist in pravice invalidov, saj smo v tem zaznali nedopustne in nerazumljive posege v pravice posameznikov. Po naših več intenzivnih intervencijah in pritiskih javnosti je URI Soča sredi marca 2024 vendarle ponovno omogočil izvajanje pregledov, s čimer so invalidi znova pridobili dostop do osnovnih storitev, potrebnih za njihovo neodvisno življenje in polno sodelovanje v družbi.

Tudi na drugih področjih je zaradi **stavke** prihajalo do težav. Glede tega pripoznavamo trud MZ, da bi s sprejemanjem nekaterih ukrepov, težave omilil. Tudi sicer zaznavamo težnjo po sprejemanju odločitev, ki naj bi pripomogle k izboljšanju na področju javnega zdravstva, kar je v nakopičenosti izzivov velik zalogaj. Eden izmed omenjenih ukrepov je, da bi se mladi zdravniki zaradi uvedenih spodbud več odločali za specializacijo iz področja družinske medicine, vendar Varuh (še) ni zaznal pozitivnih učinkov teh ukrepov. Pomanjkanje zdravnikov družinske medicine še vedno povzroča dolge čakalne vrste za izbiro izbranega zdravnika in posledično rast števila t. i. neopredeljenih pacientov, kar je še posebej pereče za ranljive skupine. Pri Varuhu menimo, da večurno čakanje v vrsti pred zdravstvenim domom za izbiro osebnega zdravnika, ki smo mu bili ponovno priča v lanskem letu in ki na koncu pacientu ne prinese niti možnosti, da izbiro dejansko opravi, ne spoštuje dostojanstva pacientov in njihovih pravic ter je še posebej problematično v odnosu do ranljivih skupin. Vzpostavljene ambulate za neopredeljene sicer nudijo dostop do oskrbe, vendar ne rešujejo temeljnega problema pomanjkanja zdravnikov in zagotavljanja pravice do izbire zdravnika, ampak odpirajo nove težave. Enako seveda velja za pomanjkanje pediatrov, ki se je pokazalo v letu, ki je za nami, in je še posebej skrb vzbujajoče. V preteklem letu se je še povečalo število pacientov, ki čakajo nad dopustno čakalno dobo. Poleg posameznih specialistov, dolge čakalne dobe ostajajo na področju psihološke in psihiatrične obravnave otrok ter ortodonske obravnave.

Žal pa tudi tisti, ki svojega **izbranega zdravnika** imajo, niso brez težav. V letu 2024 smo še vedno opozarjali na ugotovljeno nedostopnost oziroma neenako urejeno dostopnost ambulant družinske medicine in pri tem pozivali, da se ohrani možnost telefonskega kot tudi osebnega komuniciranja. Digitalizacijo zdravstva pri Varuhu sicer pozdravljamo, vendar pa je ob tem potrebna posebna skrbnost za posameznike, npr. nekatere starejše in tiste, ki niso večji uporabe informacijskih tehnologij. Kar nekaj pobud smo prejel tudi v zvezi s problematiko obveščanja pacientov o tem, da je njihov zdravnik iz kateregakoli razloga prenehal z delom.

Že več let opozarjamo na neurejenost **področja psihoterapije in pomanjkanje nadzora nad ponudniki psihoterapevtskih storitev** na trgu. Predlog zakona o psihoterapevtski in klinično psihoterapevtski dejavnosti, ki je bil pripravljen v letu 2024, je naletel na kritike z vseh strani. Ministrstvu za zdravje je zato Varuh posredoval mnenje, da je regulacija psihoterapije na trgu oziroma t. i. neklinične psihoterapije nujna in da mora biti podvržena enako strogim merilom strokovnosti in kakovosti, kot jim je psihoterapija

znotraj zdravstva. Prav tako smo Ministrstvo za zdravje in pobudnike seznanili, da ureditev področja ne bo uspešna niti koristna za bolnike, če bo temeljila na izključevanju posameznih deležnikov zgolj zaradi razlogov, kot je npr. izobrazba, terapijski pristop ali osebni interesi posameznih deležnikov. Ministrstvo za zdravje je seznanil s svojim pričakovanjem, da kot predlagatelj preuči pripombe vseh deležnikov in jih vključi v oblikovanje novega zakonodajnega okvirja.

Vse bolj aktualna je težava **pomanjkanja kadrovskih in prostorskih kapacitet za osebe, ki potrebujejo zdravstveno nego in oskrbo po zaključeni hospitalizaciji**. Posledica je, da se čakalne vrste za sprejem v domovih za starejše daljšajo, stiske pa pogloblja tudi pomanjkanje izvajalcev socialnovarstvenih storitev v domačem okolju, kot je storitev pomoči na domu. Potrebe po izgradnji novih negovalnih bolnišnic so vse večje in nujno je, da se rešitve najdejo v doglednem času. Ministrstvo za zdravje (MZ) je Varuhu posredovalo nekaj informacij v zvezi s tem, vendar se zdi, da to področje kljub vsemu ostaja siva cona med bolnišničnim zdravljenjem in negovalnimi oddelki bolnišnic, ki ne odgovarja na trenutne potrebe. Zdi se, da MZ nima izdelanega ne kadrovskega ne infrastrukturnega načrta glede tega, kako naglasiti problematiko oseb, ki potrebujejo zahtevnejšo medicinsko nego in oskrbo po zaključeni hospitalizaciji. Tudi tukaj se zdi, da si odločevalci zatiskajo oči pred dejstvom, da vsak zaposleni mora prejeti dostojno plačilo za svoje delo. Dokler bo delo zdravstvenega in negovalnega osebja podcenjeno, se sicer usposobljeni posamezniki ne bodo odločali za zaposlitev v socialno-zdravstvenih ustanovah. Za zdaj lahko zgolj upamo, da bo z letom 2025 uveden nov plačni sistem prinesel pozitivne premike na tem področju.

Tudi v letu 2024 smo se ukvarjali s problematiko **obveščanja patronažnih služb po odpustu porodnic**, pri čemer je zaznal različne prakse posameznih porodnišnic. Pozdravlja, da je Ministrstvo za zdravje prepoznalo potrebo po enotnem načinu obveščanja patronažne službe po odpustu porodnic iz porodnišnic in da potekajo določene dejavnosti, ki bodo uredile to področje. Spremembe resda zahtevajo čas, a vendarle ne more mimo ugotovitve, da se birokratsko kolesje vrtilo prepočasi. Varuh je zaključil tudi zgodbo neenake obravnave porodnic glede ravnanja s placento po porodu. Stroka se je poenotila, da so porodnice kot uporabnice zdravstvenih storitev pri vseh izvajalcih zdravstvene dejavnosti obravnavane enakopravno, saj smo pri Varuhu trčili ob problem, da se je v porodnišnicah povsem različno obravnavalo porodnice, kar je z vidika enake obravnave nedopustno.

Na področju **zdravilstva** pri Varuhu še vedno opozarjamo na zamudo z zakonom, ki bi uredil dopolnilne, tradicionalne in alternativne oblike zdravljenja in s tem tudi na položaj zdravnikov, ki izvajajo homeopatijo. Zamude pa so tudi na področju odškodninskih zahtevkov zaradi cepljenja proti covidu-19, kjer Ministrstvo za zdravje še vedno zamuja z odločanjem, kljub že danim priporočilom lani.

Zaznali smo še **pomanjkljivosti nadzorov v zdravstvu in nezadostno informiranje pacientov o njihovih pravicah**. To bi že tako utrujenemu zdravstvu prizaneslo z marsikaterim nepotrebnim postopkom in pritožbo. Ugotavljamo, da nadzori preprosto trajajo predolgo. Odprte sistemske težave paciente puščajo v negotovosti in stiski. Pogosto ni

jasno, ali in kdo izvaja kontrolo in zagotavlja, da bodo morebitni korekcijski ukrepi sprejeti. Nadzor mora vsako posamezno zgodbo zaključiti v doglednem času. Navedeno velja tako za interne strokovne nadzore kot za zunanje strokovne nadzore. Vsako leto se srečamo z **zastopniki pacientovih pravic**, ki jim prepoznavamo vse bolj zahtevno opravljanje njihovih nalog.

Še vedno zaznavamo **dolgotrajno odločanje ZZZS**, kar zavarovance spravi v nepotrebno stisko in negotovost ter pomanjkljivo in nejasno obrazložitev odločb, iz katerih pogosto niso razvidni razlogi, zaradi katerih pacientu ni podaljšan bolniški stalež. Prav tako pacienti velikokrat ne razumejo, zakaj se morajo vrniti na delo, če njihova rehabilitacija še ni končana in kako ravnati ob odločbi o zaključenem bolniškem staležu, na katero so se požili.

Na področju **varstva dostojanstva, osebnostnih pravic ter varnosti in zasebnosti** je Varuh leta 2023 po preučitvi **Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o finančni upravi** (ZFU-B) odločil začeti postopek za oceno ustavnosti 18.a člena ZFU. Ta je urejal novo pooblastilo, s katerim bi se lahko predstojnik finančne uprave odločil za uporabo tehničnih pripomočkov za pridobivanje podatkov o položaju in gibanju blaga (GPS sledilne naprave) pri opravljanju finančne preiskave. Ocenjujemo, da pooblastilo ni v skladu z 2., 15., 23., 35. in 38. členom URS. **Zdaj lahko že poročamo, da je z omenjeno zahtevo Varuhu tudi uspelo.** Ustavno sodišče RS je v bistvenem sledilo argumentom Varuha in razveljavilo 18.a člen ZFU. Po oceni Ustavnega sodišča je bil 18.a člen ZFU v neskladju z URS, ker ni bil dovolj jasen in pomensko določljiv. Ustavno sodišče je poudarilo, da je zahteva po določnosti in jasnosti zakonskih določb še zlasti pomembna na občutljivem področju informacijske zasebnosti, ko gre za pridobitev lokacijskih podatkov z uporabo sledilnih naprav, ki uporabljajo globalni sistem pozicioniranja za ugotavljanje položaja in gibanja blaga, ki pomeni tudi pooblastilo represivnega organa v razmerju do posameznika in poseg v človekovo pravico.

Obravnavali smo tudi zadevo, v kateri se je na Varuha obrnil oče mladoletnice in problematiziral, da je eden od dnevnih časopisov objavil prispevek o poteku glavne obravnave v kazenski zadevi, v kateri se obravnavajo očitki storitve kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. Novinarka je navajala navedbo domnevne oškodovanke, ki naj bi se nanašala na izjave oziroma opažanja pobudnikove mladoletne hčerke. Čeprav hči ni bila poimenovana, je pobudnik trdil, da naj bi jo bilo mogoče identificirati na podlagi zapisa. Iz pobudnikovega pisanja je izhajalo pričakovanje, da bi Varuh vplival na sodišča, da do opisanega položaja ne bi več prihajalo. Vendar izhajajoč zgolj iz navedb pobudnika nismo zaznali nepravilnosti na strani sodišča. Načelo javnosti ni absolutno. Javnost sojenja se lahko omeji, če je to v interesu morale, javnega reda ali državne varnosti, če to zahtevajo koristi mladoletnikov, varovanje zasebnega življenja strank ali če bi javnost sojenja škodovala interesom pravičnosti (295. člen ZKP). Sodišče se odloči za izključitev javnosti po uradni dolžnosti ali na predlog, pri čemer navedene razloge razlaga restriktivno. **Pri Varuhu menimo, da zasledovanja koristi mladoletnika z izključitvijo javnosti sojenja ne gre razlagati tako široko, da bi moralo sodišče omejiti načelo javnosti že ob hipotetični možnosti, da bo katera od prič omenila ime kakšne mladoletne osebe.** Tako nedoločno in široko opredeljena korist mladoletnika ne more prevladati

nad pravico obdolženca in interesom javnosti. Načelo javnosti je namreč primarno pravica obdolženca, da se mu sodi javno in da ni izpostavljen tajnemu sojenju brez javnega nadzora. Sekundarno pa je to načelo tudi pravica javnosti, da nadzira delovanje ene od treh vej oblasti, s čimer se zagotavlja tako transparentnost kot legitimnost delovanja sodne veje oblasti, ki je vsaj načeloma višje ustavno zavarovani interes od zasebnosti prizadetega. V luči navedenega je lahko zaradi varovanja drugih udeležencev kazenskega postopka (tj. tistih, ki niso obdolženec) javnost izključena predvsem takrat, ko bodo razkrite skrajno zasebne informacije o teh posameznikih in ko je njihov osebni interes za ohranitev teh informacij večji kot interes javnosti za spremljanje glavne obravnave; značilen primer je razkrivanje izredno občutljivega zdravstvenega in podobnih najbolj intimnih stanj oškodovanca ali priče. Pri varovanju koristi mladoletnika pa je izključitev javnosti smiselna, ko bi javnost postopka lahko negativno vplivala na njegov osebni ali duševni razvoj, še zlasti kadar je v vlogi oškodovanca.

Posebno pozornost smo namenjali tudi **nameščanju mladoletnih oseb brez spremstva z izkušnjo trgovine z ljudmi**. MNZ je zagotovilo, da se zaveda pomembnosti sistemske ureditve nameščanja otrok brez spremstva odrasle osebe z izkušnjo trgovine z ljudmi, še zlasti v luči naraščajočih vojnih konfliktov in humanitarnih katastrof, ki še dodatno povečujejo ranljivost otrok in mladostnikov. Poleg navedenega je MNZ zagotovilo tudi, da se bodo sistemske rešitve nameščanja mladoletnikov brez spremstva odrasle osebe z izkušnjo trgovine z ljudmi iskale tudi na podlagi priporočil skupine GRETA, ki so bila dana v 3. krogu ocenjevanja izvajanja Konvencije Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi. Varuh pa želi zlasti ponoviti, da **je nujna čimprejšnja uskladitev pristojnih resorjev in dogovor glede ureditve problematike na način, da se določijo jasne vsebine in oblike pomoči, ki bodo upoštevale zagotavljanje uresničevanja otrokove najboljše koristi, celovito in trajno pomoč ter podporo otrokom z izkušnjo trgovine z ljudmi, vključno z zagotavljanjem posebnih nastanitev za otroke z izkušnjo trgovine z ljudmi**.

Glede položaja **otrok** so leto 2024 pri Varuhu zaznamovale številne pobude, povezane z otrokovimi pravicami, pri čemer so se teme dotikale tako izobraževanja, zdravstva, socialnega varstva kot tudi družinskih in prometnih vprašanj. Med najpogostejše obravnavanimi je bila **novela Zakona o osnovni šoli (ZOsn)**, ki je med drugim – tudi na pobudo Varuha in več nevladnih organizacij, ki se zavzemajo za otrokove pravice – spremenila pogoje za šolanje na domu. Starši so izražali pomisleke, da bi lahko spremembe posegle v pravice otrok, a smo po preučitvi primerov ugotovili, da do kršitev ni prišlo. Veliko pobud se je nanašalo na **vprašanje ogroženosti otrok**. Opravili smo poizvedbe pri pristojnih centrih za socialno delo. V nekaj primerih so se očitki izkazali za neutemeljene in posledica osebnih zamer, v drugih pa je bila ogroženost otrok že obravnavana in ustrezno rešena. **Na področju šolstva so bile pogoste pobude povezane z ocenjevanjem otrok, prisotnostjo staršev ob ocenjevanju, odnosi med učitelji in učenci ter izključitvami iz šol**. Pobudniki so pogosto opozarjali na neprimerne odnose učiteljev do otrok, pri čemer smo ugotovili, da vodstva šol v večini primerov niso ustrezno reagirala. Obravnavane so bile tudi pritožbe glede pomanjkljivih prilagoditev za otroke s posebnimi potrebami, zlasti pri opravljanju mature. Glede otrok s posebnimi potrebami

smo pri Varuhu obravnavali tudi vprašanja nestrinjanje staršev z odločbami o usmerjanju, vprašanja nameščanja v institucionalno varstvo, drugačen dostop do prireditve na šoli zaradi nesoglasja za objavo fotografij, domnevno neupoštevanje posebnih potreb pri odvzemu otroka, slabe prostorske razmere v šolah s prilagojenim programom, ob vedno večjem vpisu otrok, težave pri premestitvi v osnovno šolo s prilagojenim programom, vprašanje nadomestila izgubljenega dohodka zaradi avtizma otroka, premestitev otrok s posebnimi potrebami in pridobivanje mnenja šole v postopku usmerjanja. Pomembno področje pobud so predstavljali tudi **prevozi otrok v šolo in domov**. Starši so se pritoževali nad težavami s povračilom stroškov prevoza, kadar so otroke vozili sami. Nekateri so opozarjali tudi na pomanjkljivo prometno varnost otrok na šolskih poteh. Prepoznali smo več sistemskih pomanjkljivosti in nanje opozoril pristojne organe. Na državni ravni so bile dane obljube o izboljšanju razmer, vendar so določene težave na lokalni ravni ostale nerešene.

Pogosta tema pobud so bili tudi odvzemi otrok ter njihova namestitve v rejniške družine ali zavode. Pobudniki so pogosto izražali nezadovoljstvo nad postopki centrov za socialno delo, ki jih je Varuh preučeval z vidika morebitnih nepravilnosti. Njegovo posredovanje je v enem primeru pripomoglo k temu, da otroka niso odvzeli staršem. Odmevne so bile tudi pobude, ki so opozarjale na **težave pri odločanju o varstvu in vzgoji otrok, prešolanju ter drugih vprašanjih, pomembnih za otrokov razvoj**. Pobudniki so pogosto napačno razumeli vlogo centrov za socialno delo in zanemarili dejstvo, da so za nekatere odločitve pristojna sodišča. Nekaj pobud je opozarjalo na vprašanje objave fotografij in podatkov otrok na spletu ter zaplete v šolah, ko starši niso podali soglasja za objavo fotografij. V teh primerih smo pojasnjevali zakonska določila in opozarjalo na pravico otrok do zasebnosti.

Na področju zdravstvenega varstva otrok je bil največji izziv **pomanjkanje pediatrov, zlasti v Ljubljani, kjer so bile največje težave v Zdravstvenem domu Bežigrad**. Zaradi dolgih čakalnih dob so se mnogi starši obrnili na Varuha, vendar so se nekatere težave rešile že pred njegovim posredovanjem. Poleg tega je več pobud opozarjalo na prostorske in kadrovske stiske v strokovnih centrih, zaradi katerih ni bilo mogoče zagotoviti ustrezne namestitve vsem otrokom, ki so jo potrebovali. V dveh primerih sta se na Varuha obrnila celo **otroka sama** – eden zaradi suma finančne zlorabe vzgojitelja v zavodu, drugi zaradi nezadovoljstva z odločitvami, ki so vplivale na njegovo življenje. Po obsežnih poizvedbah smo pri Varuhu v obeh primerih ugotovili, da otrokove pravice niso bile kršene. Ukvarjali smo se z **vprašanji socialnih prejemkov in izterjave preživetnin iz tujine, kjer je bilo njegovo posredovanje uspešno**. Poleg tega je prejel številne pobude, ki so se nanašale na stike otrok z enim od staršev ali starimi starši. V enem primeru je bilo poročano o težavah pri stikih, ki naj bi jih ovirala Univerzitetna psihiatrična klinika v Ljubljani, kjer se je mati zdravila. Težava se je razrešila še med obravnavo pobude. Posebno pozornost so **zahtevale pobude, povezane z domnevno ukradenimi otroki iz porodnišnic v nekdanji Jugoslaviji**. Pobudniki so poročali, da naj bi materam po porodu lažno predstavljali, da so njihovi otroci umrli. Pri Varuhu smo v teh primerih opravil poizvedbe pri pristojnih organih in institucijah, ki raziskujejo te obtožbe.

Z vztrajnim delom in sodelovanjem z različnimi službami smo dosegli številne pozitivne spremembe, čeprav so nekatere problematike ostale odprte. Tudi v prihodnje si bomo prizadevali za večjo pravno zaščito otrok in izboljšanje pogojev za njihov razvoj. Tudi v letu 2024 smo organizirali srečanja z nevladnimi organizacijami, na katerih smo **obravnavali problematiko medvrstniškega nasilja**. Ta srečanja prispevajo k boljšemu razumevanju izzivov na področju otrokovih pravic ter okrepila sodelovanje med Varuhom in nevladnimi organizacijami pri iskanju učinkovitih rešitev za zaščito in promocijo pravic otrok v Sloveniji.

Na področju **pravosodja** velja izpostaviti **sodni postopek**, v katerem **je Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) pritrdilo Varuhu, da je sodišče kršilo pravico do naravnega sodnika**. Varuh se je v letu 2023 v zadevi **X in drugi proti Sloveniji** (prit. št. 27746/22 in prit. št. 28291/22) kot tretja stran s predlogom intervencije obrnil na ESČP, ki je posredovanje odobrilo. Osrednji del naše intervencije v marcu 2023 se je nanašal na problematiko, ki smo jo predstavili v Letnem poročilu Varuha za leto 2021 (str. 696–700) na podlagi obravnavanega primera »Kršitev pravice do naravnega sodnika«. Omenjeno zadevo smo obravnavali kot širše vprašanje, pomembno za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter za pravno varnost na podlagi drugega odstavka 9. člena ZVarCP, saj smo ocenili, da bi lahko imela morebitna napačna uporaba pravil o dodeljevanju zadev, zaradi katere bi bila lahko kršena pravica do zakonitega sodnika, večje razsežnosti, če bi se način dodeljevanja zadev, kot je bil uporabljen v obravnavanem primeru, v praksi kot pravilen uporabljal tudi pri drugih sodnih zadevah. Na podlagi obravnave konkretne zadeve smo menili, da so bila pravila o dodeljevanju zadev v konkretnem primeru uporabljena na vprašljiv način in bi bila lahko zato kršena pravica do naravnega sodnika, ki jo zagotavlja drugi odstavek 23. člena URS. Zato smo priporočili, naj sodišča pri (pre)dodeljevanju sodnih zadev dosledno upoštevajo tozadevna vnaprej določena merila, saj URS varuje pravico do sodnega varstva, katere del je tudi pravica do naravnega oziroma zakonitega sodnika. **ESČP je v celoti pritrdilo stališčem Varuha, ki so jih nacionalna sodišča sicer žal prezrla, in soglasno razsodilo, da je država tožnici kršila pravico do poštenega sojenja ter pravico do zasebnega in družinskega življenja, in Sloveniji naložilo plačilo odškodnine**. Sodbo je ESČP izreklo 19. decembra 2024, dokončna pa je postala 19. marca 2025.

V poročilu opozarjamo tudi na **problematiko nerešenih zadev na Upravnem sodišču Republike Slovenije**. Podatek o pričakovanem času, ko naj bi v zadevi, ki smo jo obravnavali pri Varuhu, upravni spor predvidoma prišel na vrsto za reševanje, je po našem mnenju lahko skrb vzbujajoč in bi lahko bil predvsem odraz neuspešnega reševanja že vrsto let trajajoče problematike nerešenih zadev na Upravnem sodišču RS kljub različnim ukrepom sodne uprave, ki so bili do zdaj sprejeti za zmanjšanje števila nerešenih zadev, a niso imeli ustreznega učinka. Varuh na novo priporoča zakonodajalcu, da premišljeno in le v utemeljenih primerih, ko drugačna zakonska rešitev ni mogoča, sprejema takšne zakonodajne rešitve, s katerimi še dodatno širi pristojnosti Upravnega (in s tem tudi Vrhovnega) sodišča RS.

Opozarjamo tudi na zastoje v obravnavanju drugih posameznih zadev, v letu 2024 smo obravnavali uporabo videokonference v kazenskih postopkih, opozorili na podporo ose-

bam z avtizmom v kazenskem postopku, pišemo o ureditvi prepovedi posedovanja mobilnih telefonov v sodnih stavbah, prav tako tudi o sodnem varstvu zoper prostorske izvedbene akte ter gradbena in druga dovoljenja ter o drugi obravnavani problematiki.

Glede **prekrškov** opominjamo na **problematiko t. i. dnevne parkirnine**. Pobudniki so sicer tudi v letu 2024 izpostavljali pristranskost pri ugotavljanju dejstev in okoliščin domnevnih prekrškov in nepopolno ugotovitev dejanskega stanja ter nezadovoljstvo pri izdaji plačilnih nalogov oziroma izreku globe, odvzemu vozniškega dovoljenja, pa tudi drugo problematiko. Kot vsako leto so tudi v letu 2024 prevladovale pobude, povezane z udeležbo v cestnem prometu in Policijo kot prekrškovnim organom, nekateri pa so se nanašali tudi na občinska redarstva. V okviru obravnavane problematike opozarjamo, da mora biti domnevni storilec, ki je seznanjen s tem, da proti njemu teče postopek o prekršku, skladno z določbami ZUP, ki se smiselno uporabljajo v postopku o prekršku, obveščen tudi z odločitvijo prekrškovnega organa, da ne bo izdal odločbe o prekršku, četudi peti odstavek 51. člena ZP-1 tega izrecno ne določa. Nadalje poudarjamo mora prekrškovni organ (tudi policija) v primerih, ko prejme pisno prijavo ali predlog, prijavitelja pisno seznanimi z morebitno odločitvijo, da ne bo izdal odločbe o prekršku oziroma vložil obdolžilnega predloga, saj je to njegova dolžnost na podlagi petega odstavka 51. člena ZP-1.

Glede **tožilstva** se je vsebina pobud tudi tokrat nanašala predvsem na nezadovoljstvo pobudnikov s posameznimi tožilskimi odločitvami (kot je npr. zavrženje ovadbe) ali odzivanje na posamezne vloge ter prošnje za vpoglede v spise. Nekaj pobudnikov se je pritoževalo tudi zaradi obrazložitev odločitev tožilcev o zavrženju ovadb, češ da jim niso razumljive oziroma so pomanjkljive. Varuh je v svojih priporočilih državnemu tožilstvu že večkrat poudaril, da je zlasti v primerih zavrženja ovadb zelo pomembno, da so razlogi za odločitev, zapisani v sklepu, izčrpani, logični, prepričljivi in pojasnjeni na način, ki je (laičnemu) vlagatelju ovadbe razumljiv, ter z utemeljitvijo v dejanskem in pravnem pogledu glede vseh naznanjenih kaznivih dejanj. Korektiv morebitni napačni tožilski odločitvi, ko gre za zavrženje ovadbe, je namreč pravica oškodovanca, da začne ali nadaljuje kazenski pregon pod pogoji ZKP. Tudi zato je pomembno, da oškodovanec prejme jasno pojasnilo o tem, kaj so po oceni tožilca razlogi, ki utemeljujejo zavrženje ovadbe. Tozadevno pojasnilo pa je popolno in razumljivo le, če vsebuje izčrpne razloge v dejanskem in pravnem pogledu, upošteva prav konkreten primer in to glede vseh kaznivih dejanj, ki morda izhajajo iz naznanjenega dogodka (tožilec na pravno opredelitev kaznivega dejanja s strani oškodovanca oziroma policije niti ni vezan). Le takšna utemeljitev tožilske odločitve o zavrženju ovadbe z jasnimi razlogi omogoča prizadetemu oškodovancu, da presodi, ali mu je bilo zagotovljeno ustrezno varstvo njegovih pravic oziroma o tem, da sam nadaljuje pregon.

Glede **odvetništva** smo v eni izmed zadev Odvetniško zbornico Slovenije (OZS) opozorili, da pri vročanju sodnih pisanj v praksi lahko prihaja do težav, ko je stranki odobrena brezplačna pravna pomoč in dodeljen odvetnik (le) za zastopanje v postopku (le) na prvi stopnji, sodišču pa je v zvezi s tem predloženo splošno pooblastilo stranke za zastopanje, brez omejitev, kar zajema tudi sprejem odločb v zadevi, v kateri je bilo pooblastilo

dano. OZS je naše ugotovitve očitno prepoznala kot utemeljene, zaradi česar je bilo vsem njenim članom na podlagi sklepa Upravnega odbora zbornice predlagano, naj v primerih zastopanja stranke na podlagi odločbe o brezplačni pravni pomoči obseg dodeljene brezplačne pravne pomoči stranki pojasnijo in o obsegu obvestijo tudi sodišče. Pri Varuhu smo predlog pozdravili in ga štejemo za pravi korak, ki bo lahko v praksi pomembno prispeval k izboljšanju delovanja pravosodja in s tem pravne države, navsezadnje pa bo izboljšal tudi pravno varnost strank v sodnih postopkih.

Na področju **policijskih postopkov** lahko sodelovanje in odzivnost MNZ in Policije na Varuhovo posredovanje v okviru različnih poizvedovanj ter posredovanj s kritikami, mnenji in predlogi lahko tudi tokrat pohvalimo. Varuh še naprej ugotavlja, da MNZ in Policija v večini primerov upoštevata njegova priporočila in predloge. Obravnavane pobude pri Varuhu na področju policijskih postopkov so se tudi v letu 2024 nanašale na različne vidike oziroma področja delovanja policistov, kot so: odzivanje na prijave (npr. ob sosedskih sporih, obravnavanju groženj, nasilja), zbiranje obvestil oziroma zaslišanja, ravnanje policistov ob pridržanju, odvzem prostosti oziroma izvajanje pridržanj, postopke o prekrških, obravnavanje kaznivih dejanj in druga problematika.

Tako kot v preteklih letih **so pobudniki policistom očitali neprimerno oziroma neenako obravnavo, ne sprejem ali neobravnavo prijav kaznivih dejanj oziroma neodzivnost policije, dolgotrajno preiskovanje kaznivih dejanj, čezmerno uporabo sile, pristranskost ob obravnavi, neustrezno komunikacijo in drugo**. Velja tudi omeniti, da je bilo nekaj pobudnikov nezadovoljnih z odločitvijo SPZP o ne obravnavi pritožbe oziroma končanjem pritožbenega postopka, sklicujoč se na drugi odstavek 152. člena ZNPPol, ki določa, da vodja pritožbenega senata ne razpiše seje senata v pritožbenih zadevah, ki so se obravnavale na pomiritevem postopku in se pritožnik ni strinjal s predstavljenimi ugotovitvami, če iz dokumentacije nesporno izhaja, da so bile okoliščine preverjene v zadostni meri, dejansko stanje je pravilno in popolno ugotovljeno ter nadaljnji postopek pred senatom ne bi pripeljal do drugačne odločitve.

V okviru tega dela poročila posebej opozarjamo na zaskrbljenost Varuha glede **nadzora pridržanih oseb med prevozom v intervencijskih vozilih policije**. Poudarjamo tudi potrebo za usposabljanje policistov za obravnavo protipravnih dejanj z elementi sovražstva zaradi spolne usmerjenosti ali spolne identitete žrtev. Nadalje, da je treba usmeritve državnega tožilca pri odkrivanju in obravnavanju kaznivih dejanj izvesti v postavljenem roku in brez nepotrebnega odlašanja. Poleg tega pa policijo oziroma MNZ opominjamo, da stranka, ki na državni organ pošlje pisno vlogo, upravičeno pričakuje pisni odgovor organa.

Med drugim dajemo novo **priporočilo Policiji, naj nadaljuje programe usposabljanja, ki vključujejo prepoznavanje in obravnavo kaznivih dejanj z elementi sovražstva, ter zagotovi, da so ta usposabljanja stalna in dostopna vsem policistom**. Obenem poziva k nadaljnjemu sodelovanju z nevladnimi organizacijami in strokovnjaki na področju zaščite ranljivih skupin, kar bi lahko še dodatno prispevalo k učinkovitejši obravnavi tovrstnih protipravnih ravnanj in kreptvi zaupanja med Policijo ter ranljivimi skupinami.

Na področju **omejitve osebne svobode** se pri Varuhu ob obravnavanju pobud zaprtih oseb in ob obiskih zavodov za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) ter njihovih oddelkov v vlogi Državnega preventivnega mehanizma (DPM) po Opcijskem protokolu h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju v zadnjih letih **srečujemo z naraščajočo prezasedenostjo**. Prezasedenost poleg vse večjega pomanjkanja pravosodnih policistov pomembno vpliva tudi na dolžino kazenskih postopkov (na primer zaradi odpovedi spremstev) in posledično na trajanje in zasedenost pripora, hkrati pa na varnost in na bivalne razmere obsojencev. Posledice prezasedenosti v zaporskem sistemu se kažejo tudi na druge načine. Vplivajo lahko na vzdrževanje reda in discipline, obravnavo zaprtih oseb, izvajanje njihovih pravic ipd., vse to pa lahko vodi v ponižujoče in nehumane razmere za zaprte osebe na eni strani ter v neustrezne delovne razmere in obremenitve za zaposlene na drugi.

V okviru posamezne obravnavane problematike iz pobud zaprtih v letu 2024 posebej izpostavljamo problematiko **prezasedenosti zavodov za prestajanja kazni zapora** in obravnavo posameznih primerov, povezanih z njo. V tej zvezi poudarjamo, da je treba pozornost nameniti tudi dolgoročnim rešitvam, ki bi poleg povečanja nastanitvenih kapacitet, omogočile izboljšanje infrastrukture in kadrovskih razmer ter morebitno reform kazenskopravnega sistema za preprečevanje nadaljnje nesorazmerne rasti števila priprtih in zaprtih oseb. Izražamo tudi obžalovanje, da večina okrožnih sodišč ni odgovorila na prošnjo za posredovanje podatkov, kar je onemogočilo analizo dejavnikov, ki vplivajo na dolžino priporovnih zadev.

Težave prezasedenosti podvaja tudi **pomanjkanje pravosodnih policistov**, ki ostaja kritično (glede na sistemizacijo manjka več kot 60 pravosodnih policistov, za vsa dela in naloge, ki jih bi morali izvesti pa bi potrebovali vsaj 100 pravosodnih policistov). Zavodi so bili zaradi prezasedenosti in pomanjkanja pravosodnih policistov zato tudi v letu 2024 tako primorani odpovedati spremstva na sodišča in zdravstvene ustanove zunaj zavoda. Odpovedi spremstev vplivajo na podaljšanje sodnih postopkov oziroma kršenje pravice do sojenja v razumnem roku in pravice do zagotavljanja zdravstvene oskrbe. Varuh zato stanje v naših ZPKZ ocenjuje kot skrb vzbujajoče. Več obravnavanih pobud je bilo tako povezanih tudi s to problematiko, med drugim s težavami pri zagotavljanju spremstev za urejanje osebnih dokumentov oseb v zavodih za prestajanje kazni zapora.

Dodatno težavo predstavlja tudi velik delež tujcev v naših ZPKZ, ki narašča. Zaradi jezikovnih ovir je delo z njimi še posebej zahtevno, težavno pa je tudi njihovo sobivanje s preostalimi zaprtimi osebami. Opozarjamo na težavno sporazumevanje s tujci v zaporskem sistemu in potrebo po zagotavljanje ustreznih temperatur v zavodih za prestajanje kazni zapora med vročinskimi valovi. Prav tako tudi, da URSIKS v sodelovanju z zdravstvom pravočasno sprejema vse potrebne ukrepe za preprečevanje in širjenje nalezljivih bolezni oziroma okužb v zavodih za prestajanja kazni zapora ter da (po)skrbi za ustrezen nadzor nad doslednim evidentiranjem uporabe prisilnih sredstev s strani pravosodnih policistov in objektivno oceno upravičenosti in zakonitosti njene uporabe.

Na novo priporočamo, da vlada poleg kratkoročnih ukrepov za izboljšanje bivalnih razmer v zavodih za prestajanje kazni zapora z namenom zagotoviti vsem zaprtim osebam osnovne človekove pravice, nameni potrebno pozornost tudi dolgoročnim rešitvam, ki bi poleg povečanja nastanitvenih kapacitet, omogočile izboljšanje infrastrukture in kadrovskih razmer ter morebitno reformo kazenskoppravnega sistema za preprečevanje nadaljnje nesorazmerne rasti števila priprtih in zaprtih oseb.

Pri Varuhu ugotavljamo tudi prezasedenost **enote forenzične psihiatrije** in odgovorne na to opozarjamo.

Obravnavane pobude na področju **omejitev gibanja osebam v psihiatričnih bolnišnicah in socialnovarstvenih zavodih** so se tudi v letu 2024 nanašale na sprejem na **zdravljenje brez privolitve** v oddelkih pod posebnim nadzorom psihiatričnih bolnišnic in na obravnavo v njih ter na nestrinjanje z bivanjem v varovanih oddelkih socialnovarstvenih zavodov, na bivalne razmere (prezasedenost), obravnavo, oskrbo in odnos zdravstvenega in drugega osebja do pacientov, stanovalcev oziroma uporabnikov v teh primerih, dalje pa so se obravnavane pobude nanašale tudi na omejitve obiskov in drugo problematiko.

Največ težav na tem podpodročju je bilo še naprej povezano s prezasedenostjo socialnovarstvenih zavodov in pomanjkanjem osebja v njih. Kot opozarja Skupnost socialnih zavodov Slovenije, slednje ogroža zagotavljanje varnih in kakovostih storitev za stanovalce ter zdravje zaposlenih. Skrb vzbujajoča je tudi prezasedenost socialnovarstvenih zavodov. MSP smo zato znova spodbudili, da začne (bistveno hitreje) iskati ustrezne rešitve za namestitve posameznikov, ki potrebujejo zadržanje v varovanem oddelku socialnovarstvenega zavoda in poleg ustrezne oskrbe potrebujejo tudi ustrezno varovanje, tako da v obstoječih varovanih oddelkih posebnih socialnovarstvenih zavodov ne bi več prihajalo do prezasedenosti.

Glede **tujcev in prosilcev za mednarodno zaščito** so se pobude glede omejitve osebne svobode nanašale predvsem na **nastanitev in obravnavo tujcev v Centru za tujce**. V razdelku, v katerem so predstavljene dejavnosti Varuha na tem podpodročju, posebej opozarjamo na potrebo po bolj spoštljivem pristopu policistov v Centru za tujce in poteku prenove protokola o medsebojnem sodelovanju CSD in Policije pri obravnavi mladoletnikov brez spremstva. Zlasti pozdravljamo uresničitev priporočila, s katerim smo Uradu Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov (UOIM) priporočili, naj ukrene vse, kar je treba, da se v praksi čim prej začnejo izvajati nastanitve, oskrba in obravnavo mladoletnikov v skladu z Uredbo o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

Na splošno pa na področju **tujcev** tudi v letu 2024 ni manjkalo **očitkov pobudnikov na račun predolgotrajnih postopkov**. **Še vedno prihaja do kršitev roka iz 67. člena ZUP, po katerem bi moral organ najkasneje v petih delovnih dneh zahtevati od stranke, da odpravi pomanjkljivosti nepopolne ali nerazumljive vloge, in ji za to določiti primeren rok**. Ob tem je posebej skrb vzbujajoče, da **se večkrat izkaže, da na upravni**

enoti lahko traja tudi po več mesecev, preden se zadeva sploh dodeli v reševanje. V eni izmed takšnih zadev je npr. upravna enota vlogo uradni osebi v reševanje dodelila šele štiri mesece po vložitvi; v drugi izmed takšnih zadev je vloga prišla na vrsto za reševanje osem mesecev po vložitvi, ipd. Ob tem ne gre pozabiti, da **vsak predolg postopek pomeni kršitev pravice stranke, da se v njeni zadevi odloči hitro in s čim manjšo zamudo,** ta zahteva pa pomeni med drugim tudi, da **posameznik v postopku ne sme biti zapostavljen in nedopustno dolgo obremenjen v primerjavi z državo, ki odloča o njegovi zadevi.** Vztrajamo pri priporočilu, naj MJU intenzivno nadaljuje z naslavljanjem sistemskih razlogov za zamude pri odločanju na oddelkih za tujce upravnih enot.

Izpostaviti tudi gre, da se nam je v eni izmed zadev **upravna enota sicer odzvala s svojimi pojasnili, vendar so se ta bistveno razlikovala od kasnejših pojasnil inšpektoratu.** Dva nadzorna organa sta torej prejela bistveno drugačna pojasnila nadzorovanega organa o zaznani problematiki. Ti pojasnili organa pa sta se **v tolikšni meri razlikovali, da eno od njih ni moglo biti točno.** Varuh v zvezi z ugotovljenim poudarja zaskrbljenost nad tem, da oblastni organ podaja Varuhu pojasnila, ki se bistveno razlikujejo od kasnejših pojasnil drugim organom.

Na področju **svobode vesti in verskih skupnosti** smo med drugim obravnavali vprašanje svobode vesti **pri izvajanju kliničnega usposabljanja študentov.** Tudi na nas se je namreč obrnila študentka ene izmed fakultet iz in poudarja, da so ji v pisnem odgovoru pojasnili, da so pri klinični praksi naglavna pokrivala prepovedana. Primer je precej odmeval tudi v javnosti. Nošnja naglavne rute sodi v okvir svobode vesti iz 41. člena Ustave RS, a obenem dolžnost zagotavljati in varovati svobodo vere ne pomeni, da vsak državni ukrep, ki se dotakne verskih vprašanj, že predstavlja nedopusten poseg v svobodo vere, saj so v skladu s tretjim odstavkom 15. člena Ustave RS človekove pravice in temeljne svoboščine omejene s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa ustava. Določeni razlogi so pod določenimi pogoji lahko pravno upoštevni, toda **takšne omejitve posegajo v človekovo pravico do svobode vesti, zato terjajo ustrezno pravno regulacijo – in to tako s formalnega vidika, po katerem je poseg v človekove pravice lahko dopusten, kolikor temelji na zakonu, kot tudi z vsebinskega vidika, skladno s katerim mora iti za sorazmernost posega v človekovo pravico.** Ne samo, da se je izkazalo, da v konkretnem primeru ni zadoščeno že prvemu pogoju. **Pravilnik fakultete bi bilo zato treba uskladiti z zakonsko zagotovljeno pravico do enake obravnave iz šestega odstavka 7. člena ZViS, in z določbo dokumenta Zbornice zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveze strokovnih društev, ki dopušča upoštevanje kulturnih posebnosti pri urejanju zunanjega videza. To je bilo naposled tudi storjeno.**

Na področju **nacionalnih in etničnih skupnosti** smo v letu 2024 na lastno pobudo obravnavali tudi širše vprašanje o **vklučevanju slovenskih izseljencev ter njihovih potomcev v slovensko kulturno, gospodarsko in družbeno okolje po pridobitvi slovenskega državljanstva in stalni naselitvi v Republiki Sloveniji.** Izkazalo se je, da zanje ni organiziran oziroma kako drugače podpiran poseben program in dejavnost za učenje slovenščine in pomoč pri integraciji. Varuh je že predlagal vladi, da poišče sistematične oziroma trajne rešitve ter k jasni določitvi organa oziroma organov, pristojnih za

opravljanje teh skupnih nalog. Vlada se je s tem predlogom strinjala, njen Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu pa naj bi s tem namenom analiziral stanje na področju vračanja slovenskih izseljencev in njihovih potomcev v Republiko Slovenijo, s to analizo pa da bodo tudi določeni cilji in evidentirane potrebne spremembe zakonskih in podzakonskih aktov, **kar Varuh pozdravlja.**

Ugotovili smo tudi pomanjkljivosti Zakona o notariatu, ki zdaj ne določa, koga bremeni strošek sodnega tolmača, ko stranka na dvojezičnem območju uporablja uradni italijanski ali madžarski jezik, notar pa tega jezika ne obvlada, pri čemer pa je po našem mnenju praksa, po kateri notarji omenjeni strošek prevajajo na stranko, diskriminatorna, saj so pripadniki narodnih skupnosti na dvojezičnem območju pri uporabi svojega jezika v slabšem položaju kot slovensko govoreče stranke. V tej zvezi gre spomniti zlasti na 11. člen slovenske Ustave RS, ki določa, da je na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina in njen 14. člen, ki določa, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino, ter da so vsi pred zakonom enaki. Tudi po Zakonu o varstvu pred diskriminacijo je treba na vseh področjih oblastnega odločanja, delovanja v pravnem prometu in pri drugem svojem delovanju oziroma ravnanju v razmerju do tretjih oseb zagotavljati varstvo pred diskriminacijo oziroma enako obravnavanje vseh oseb. Omenjeni zakon tudi izrecno prepoveduje diskriminacijo, tudi na podlagi jezika in narodnosti. Varuh je naposled Ministrstvu za pravosodje priporočil, naj zagotovi ustrezne pravne podlage, ki bodo omogočile enakopravno uporabo italijanskega in madžarskega jezika v notarskih postopkih na dvojezičnih območjih.

V zvezi s prav tako ustavno prepoznano **romsko skupnostjo** skrbi ugotovitev, da nekatere občine še vedno niso izpolnile niti svoje nedvomne zakonske obveznosti sprejema podrobnih področnih programov in ukrepov. Ti so **temeljnega pomena za načrtovanje urejanja prostorske problematike romskih naselij (dostop do vode, sanitarij, elektrike), vključevanje pripadnikov romske skupnosti v sistem vzgoje in izobraževanja ter spodbujanje njihovega zaposlovanja.** Posebej velja omeniti tudi **pomen teh dokumentov za pravilno, smotno, transparentno, učinkovito in gospodarno porabo javnih sredstev.** Računsko sodišče Republike Slovenije je npr. že revidiralo pravilnost dela poslovanja Občine Grosuplje in ji julija 2024 izreklo negativno mnenje, med drugim tudi zato, ker ni sprejela podrobnega področnega programa in ukrepov za uresničevanje posebnih pravic pripadnikov romske skupnosti, kar je v neskladju z drugim odstavkom 6. člena ZRomS-1. **Dostop do pitne vode** v romskih naseljih ostaja pogosto nerešena težava, zdi pa tudi se, da so Varuhove kritike v **zvezi z dostopom do pitne vode v romskih naseljih ene najpogostejše napačno razumljenih.** Posebej poudarjamo, da Varuh ne zagovarja vzpostavitve dostopa do pitne vode v obliki priključitve nelegalnih objektov na vodovod, temveč **(le) zagotovitev javnega dostopa do pitne vode oziroma dostopa do nje na javnem priključku.**

Posebne kritike je vredno tudi dejstvo, da še vedno ni prišlo do začetka postopka ratifikacije Izbirnega protokola k Mednarodnemu paktu o ekonomskih, socialnih in

kulturnih pravicah, ki ga je Republika Slovenija podpisala že leta 2009, država pa pravih razlogov za to tudi ne pojasni.

Glede pravic **LGBTIQ+ Vlada tudi še vedno ni pripravila predloga zakona, ki bo urejal pravno priznanje spola.** Ob tem še posebej moti dejstvo, da se tako MDDSZ kot tudi MNZ in Služba Vlade Republike Slovenije za zakonodajo strinjajo, da področje pravnega priznanja spola v Republiki Sloveniji ni ustrezno normirano, gre le za to, da nobeno od omenjenih dveh ministrstev ne želi biti pripravljavec takšnega zakona. Menimo, da **ni nobenih ovir, da o sporu oziroma spornem vprašanju odloči vlada in po potrebi da tudi še kakšne usmeritve.**

Glede **zaposlenih in brezposelnih** smo v letnem poročilu za leto 2023 na MDDSZ naslovili dve novi priporočili, katerih realizacijo je MDDSZ v Odzivnem poročilu Vlade RS najprej zavrnilo zaradi nestrinjanja, vendar je naknadno v decembru 2024 prišlo do sestanka z ministrom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, ki ga ocenjujemo kot zelo konstruktivnega. **Pozdravljamo napredek v zvezi s priporočilom št. 12 (2023),** v katerem smo opozorili, da delavec ne sme izgubiti pravice do nadomestila za primer brezposelnosti, kadar zaradi delodajalčeve redne odpovedi v nasprotju z določbami ZDR-1, ki določajo posebno varstvo delavca pred odpovedjo, če za zavarovanje svojih pravic ni zahteval arbitražne odločitve ali sodnega varstva, ker ni vedel, da zanj, kot varovano kategorijo, veljajo drugačna pravila glede odpovedi. MDDSZ nas je seznanilo, da po novem ZRSZ od novembra 2024 dalje vsem osebam, ki se prijavijo v evidenco iskalcev zaposlitve, ter tudi osebam, ki se prijavijo v evidenco brezposelnih oseb in uveljavljajo pravico do denarnega nadomestila, poleg ostalih novih načinov osveščanja vroči posebno pisno pojasnilo, v katerem natančno pojasnjuje, kakšna je zaščita delavcev, ki uživajo posebno varstvo pred odpovedjo in posledice, ki iz nje sledijo. Nov način ravnanja zavoda pozdravljamo.

Nasprotno od tega, pa žal **še vedno ni potrebnega napredka glede naših opozoril za primerno kadrovsko okrepitev Inšpektorata RS za delo (IRSD),** kadar je to mogoče, tudi s prerazporeditvami. Tudi v letu 2024 smo obravnavali pobude v povezavi z dolgotrajnimi inšpekcijskimi postopki na IRSD. Naše načelno stališče je, da je povečan obseg nalog in zadev, načeloma sicer lahko nekaj časa opravičen razlog za to, da organ ne postopa in odloča v razumnem roku, vendar ne več po poteku časa, ki je nujno potreben za organizacijsko in/ali kadrovsko prilagoditev povečanemu obsegu zadev. V tem smislu že leta (vse od 2018) opozarjamo na problematiko dolgotrajnosti in neučinkovitega vodenja inšpekcijskih postopkov. Veseli pa nas, da **je bilo končno realizirano naše priporočilo glede novelacije plačnega sistema in odprave plačnih nesorazmerij.** Zaznali smo sicer kar nekaj težav pri usklajevanjih novega zakonodajnega okvirja in časovnega pritiska pri realizaciji novosti. V tem trenutku je še prezgodaj, da bi lahko ocenili, kakšni točno bodo učinki sprememb.

Celo leto smo se zelo intenzivno ukvarjali s **problematiko na Univerzitetni psihiatrični kliniki Ljubljana (UPK Ljubljana),** ki je bila večkrat izpostavljena tudi v medijih. Posameznih očitkov nasilja tudi zaradi časovne oddaljenosti, anonimnosti pobudnikov in nepristojnosti Varuha sicer ni mogoče potrditi, vendar jih hkrati tudi ni mogoče zanikati.

Ugotavljanje dejanskih odklonilnih dejanj ali morebitnih sumov kaznivih dejanj tudi ni v naši pristojnosti, zato morajo posamezne primere z vso skrbnostjo in odgovornostjo obravnavati notranji in zunanji mehanizmi nadzora oziroma organi pregona ter sprejeti ustrezne ukrepe, če se to izkaže kot potrebno. Številčnost zatrjevanih nepravilnosti in kršitev ob hkratnih mnogih očitkih nasilja in neustrezne (zdravstvene) obravnave pacientov ter neustreznih delovnih pogojev zaposlenih pa je nedvomno nakazala na nujno potrebno skrbno preučitev navedb, njihovo celostno poglobljeno obravnavo, pregled obstoječega načina dela oziroma sprejetih protokolov in nenazadnje tudi zagotovitev ustreznih prilagoditev. Vsakršne naznanitve je treba obravnavati v najkrajšem možnem času, naznanitelje in žrtve pa zaščititi. **Več kot 50 naših priporočil UPK Ljubljana daje jasen signal, da so potrebne izboljšave.** Pričakujemo, da bo pri realizaciji vseh podanih priporočil in nadaljnjem sprejemanju ukrepov za izboljšave aktivno vlogo med drugim odigralo Ministrstvo za zdravje. Tudi Varuh bo v okviru svojih pristojnosti še naprej bdela nad uresničitvijo vseh podanih priporočil ter spodbujal vse deležnike k čim bolj ažurni korespondenci in izdelavi ustreznih protokolov oziroma vzpostavitvi sistema, v katerem bodo vsi pacienti deležni spoštljive in dostojne obravnave, zaposleni pa bodo delali v spodbujajočem, varnem in stabilnem delovnem okolju.

Na področju **svobode izražanja** smo v začetku leta 2024 Ministrstvu za kulturo podali tudi svoje **mnenje na predlog novega Zakona o medijih (ZMed-1)** v okviru javne razprave, čeprav izrecno nismo bili zaproseni, da podamo svoje mnenje o predlogu, za svobodo izražanja, izjemno pomembnega zakona. Omejili smo se na predlagane rešitve glede preprečevanja sovražnega govora v medijih in predlagane vloge Varuha, ki smo jo ocenili kot neustrezno, in glede transparentnosti lastništva. Vlada je naše mnenje upoštevala vsaj v delu glede neustrezne opredelitve pristojnosti Varuha v predlogu, ki ga je posredovala Državnemu zboru konec decembra 2024 in je še predmet številnih komentarjev in pomislekov tudi v delu, ki se nanaša na preprečevanje sovražnega govora.

Še vedno niso ustrezno urejena tudi pravila za izvedbo predvolilnih soočenj na Radioteleviziji Slovenija. Spomnimo, da smo že pred dvema letoma podali priporočilo, naj se pripravi predlog sprememb zakona, s katerim se bodo določene opredelila pravila za izvedbo predvolilnih soočenj na Radioteleviziji Slovenija na način, da ne bo neenake obravnave in različnih razlag zakona. Še januarja 2025 smo Ministrstvo za kulturo vprašali, ali so bile napovedane spremembe predložene skladno z napovedmi, in prejeli odgovor, da še ne in da ni moč dokončno potrditi, kdaj bo novela sprejeta s strani Vlade in poslana državnemu zboru v obravnavo.

Na nas se je obrnil tudi eden izmed županov in izpostavil zlasti **številnost zahtev za dostop do informacij javnega značaja, ki jih podajajo določene osebe.** Te po mnenju župana zlorablja zahteve za dostop do informacij javnega značaja, ki naj bi jih bilo toliko, da naj bi bilo moteno delovanje občine in njenih služb. Zaradi nepristojnosti smo zgolj spomnili na možnosti, ki jih ima organ na voljo za učinkovito odzivanje na primere zlorabe pravice ter šikanoznega in podobnega ravnanja posameznika v upravnem postopku. Na drugi strani pa seveda ne gre pozabiti na nevarnosti prehitrega prepoznavanja šikanoznosti v vsem, kar je organu morda neugodno.

Na področju **zbiranja in združevanja ter sodelovanja pri upravljanju javnih zadev** smo v letu 2024 največ pozornosti namenili vprašanjem volilne pravice, saj smo s tega področja prejeli tudi največ pobud. Še vedno ni prišlo do spremembe zakonske ureditve glede obveščanja o naslovih, na katerih se zbira podpora kandidatom na volitvah. V zvezi z volitvami velja poudariti še, da je 29. novembra 2024 OVSE/ODIHR objavil svoje končno poročilo o opazovanju volitev v Evropski parlament. Iz njega je med drugim razbrati tudi izjavo misije za ocenjevanje volitev, da **so bile volitve v Evropski parlament leta 2024 pristno konkurenčne in profesionalno organizirane, ob spoštovanju temeljnih svoboščin**. Na lokalni ravni pa smo obravnavali dve pobudi, ki sta se nanašali na javnost dela občinskih svetov. Poudarili smo, da **javnost, ki sedi na hodniku pred sejno sobo, seje ne more spremljati, saj ne vidi govorcev, ne ve, kdo govori, ne vidi morebitnih slikovnih predstavitev/prikazov, predvsem pa ne more (dobro) slišati tistega, kar je na seji izrečeno. S tem se izvotli sam namen prisotnosti javnosti na seji, to je zagotavljanje transparentnosti postopka**. Varuh je tako občini predlagal, da ob izvedbi prihodnjih sej občinskega sveta javnosti omogoči spremljanje seje v istem prostoru, kot ta poteka, morebiti moteče posameznike pa ima skladno s poslovníkom pravico in dolžnost opozoriti in kasneje tudi odstraniti iz seje.

Področje **drugih upravnih zadev** je žal tudi v letu 2024 zaznamovala predvsem **nezadovoljiva odzivnost in dolgotrajnost odločanja številnih organov na državni in na lokalni ravni**. Se vedno prepogosto ugotavljamo, da se organi na dopise pobudnikov odzovejo šele po našem posredovanju, za svojo neodzivnost oziroma dolgotrajnost odločanja pa ne podajo oprijemljivih argumentov. Zato smo na več mestih prepoznali kršitve načela dobrega upravljanja ter v tej zvezi pristojnim podali ustrezna priporočila za izboljšanje njihove odzivnosti in poslovanja. Vsakič, ko državni organ ali občina sledita priporočilom Varuha, je ob tem močno prisoten grenak priokus, saj do, še posebej tako številčno utemeljenih pobud, po našem mnenju sploh ne bi smelo prihajati. Nekaj optimizma nam je vilo Ministrstvo za naravne vire in prostor (MNVP), ki nas je med obravnavo zadeve seznanilo, da je januarja 2024 sprejelo **Akcijski načrt za odpravo zaostankov**, katerega izvajanje tudi aktivno poteka. Vendar pa bo po naši presoji za vzpostavitev ustreznega stanja potreben čas, zato bomo problematiko še naprej spremljali kot širše vprašanje. Nadaljnje obravnave kot širše vprašanje je bila deležna tudi **praksa DRSV pri razpolaganju z zemljišči, ki jim je odvzet status naravnega vodnega javnega dobra**, o čemer smo delno poročali že v svojem lanskoletnem poročilu. V letu 2024 smo vodili širšo korespondenco z resorno pristojnima MNVP in MKGP in jima priporočili izvedbo revizije določbe šestega odstavka 19. člena ZV-1, pripravo ustrezne novelacije predmetne določbe in po potrebi tudi druge, z njo povezane zakonodaje.

Naše aktivnosti na področju **okolja in prostora** so bile tudi v letu 2024 zaznamovane s pojavnostjo večletnih problematik, ki se jim pristojni odločevalci po naši oceni še vedno ne posvečajo v zadostni meri. Zаметke izboljšanja stanja je bilo mestoma sicer mogoče zaznati, napredek pri najbolj perečih temah pa kvečjemu poteka v polžjem tempu. V letu 2024 smo zaznali le manjše premike v smeri reševanja problematike **okoljskega hrupa**, odločba Ustavnega sodišča RS št U-I-441/18-237 s 6. 7. 2022 glede neustavnosti **Uredbe o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolju** že skoraj leto in pol po izteku

izpolnitvenega roka še vedno ostaja neuresničena. Prav tako na novelacijo še vedno čaka **Uredba o načinu uporabe zvočnih naprav, ki na shodih in prireditvah povzročajo hrup**, katere vsebina in izvajanje sta razkrila vrsto anomalij, ki lahko ogrozijo zdravo življenjsko okolje bližnjih prebivalcev. A vendarle je veljalo pozdraviti aktivnosti Ministrstva za okolje, podnebje in energijo (MOPE), ki se je na samovoljno določitev bistveno višje ravni hrupa od dovoljene v občinskem predpisu Mestne občine Novo mesto ustrezno odzvalo z uvedbo nadzora po ZDU-1. Žal pa to ob odsotnosti novelacije predmetne uredbe o prireditvah, predvsem pa odprave vrste postopkovnih kršitev, ki vedno ostajajo nesankcionirane, predstavlja le kapljo v morje.

Bistvenih premikov pri večplastni in dolgoletni problematiki **dolgotrajnosti postopkov na Gradbeni in geodetski inšpekciji** tudi v letu 2024 nismo zaznali. Postopki še vedno trajajo predolgo, prepogosto pa se zgodi, da tudi pravnomočne inšpekcijske odločbe vrsto let ostajajo neizvršene. Tudi pri napovedi pristojnega MOPE, da bo **problematika vpliva uporabe individualiziranih malih kurilnih naprav** na kakovost zunanjega zraka z napovedano novelacijo ZDimS v letu 2024 vendarle naslovljena, z razočaranjem ugotavljamo, da ni tako. Kljub optimističnim napovedim novela ZDimS očitno še vedno ni pripravljena. V okviru obširnejše obravnave pobude s temeljno problematiko **miniranja v nočnem času** na trasi drugega tira smo po preučitvi vse relevantne zakonodaje in odzivov pristojnih organov sprejeli stališče, da v relevantni regulativi obstoji materialnopravna praznina, ki jo je z vidika varstva zdravega življenjskega okolja treba nasloviti, pri čemer pa nam za zdaj s pristojnim MOPE ni uspelo priti na skupni imenovalc. Obravnava tega vprašanja se tako nadaljuje.

Na področju urejanja prostora je v letu 2024 izstopal primer pobudnice, ki je na pronikli način ponazoril, kako lahko stek zakonskih anomalij, nedoslednosti odločevalcev, stihijski pristop in sistemu inherentne težave kondenzirajo v **odrek pravice posamezniku do učinkovitega pravnega varstva zoper prostorske izvedbene akte ter gradbena in druga dovoljenja, izdana na njihovi podlagi**. Zato smo na več organov naslovili svoja priporočila. Sodeč po prejetih odzivih bo pot do konkretnega izboljšanja stanja še dolga. Tudi sicer po naših ugotovitvah **neprimerno umeščanje objektov v prostor** že desetletja povzroča konflikte v prostoru, katerim smo v okviru obravnave pobud vsakoletno znova priča.

V okviru obravnav primerov smo nadalje zaznali **težave v razmejitvi pristojnosti**, ki so posledica pretekle delitve MNVP in MOPE, ter **pomanjkanje jasnih smernic in navodil organom v sestavi ministrstev**. Po našem posredovanju je MNVP prevzelo pristojnost glede okoljskih dajatev s področja odvajanja odpadnih voda, MOPE pa je Inšpektoratu Republike Slovenije za okolje in energijo izdalo »Smernice za obravnavo uporabe plinskih topov, kot virov hrupa, v kmetijstvu«. Obravnavali smo tudi primere ukrepanja pristojnih služb po naravnih nesrečah in opozarjali, da posamezniki v stiskah zaradi **neodzivnosti MNVP** dalj časa v negotovosti čakajo na pojasnila glede možnosti za zaščito oziroma uveljavljanje svojih pravic. V prihodnjem letu bo Varuh nadaljeval s spremljanjem postopkov izvedbe selitev stanovalcev na območju kraja Letuš kot posledice poplav avgusta 2023 in ukrepanjem Republike Slovenije na področju podnebnih politik ob pričakovani večji pojavnosti ujm kot posledici podnebnih sprememb.

Področje **reguliranih dejavnosti** je bilo v letu 2024 v pretežni meri zaznamovano s še vedno prepogosto zaznavno **dolgotrajnostjo odločanja** o zadevah v pristojnosti odločevalcev in **njihovo neodzivnostjo**. Ugotovljene kršitve načela dobrega upravljanja ter neupravičeno zavlačevanje postopka, pri čemer posamezniki po več mesecev čakajo na odločitve, je namreč nekaj, kar bomo vedno znova opozarjali, saj je tudi z vidika pravne varnosti, to preprosto nedopustno. Vsebinsko je izstopala problematika **prometne varnosti**, ki je po naših lanskoletnih ugotovitvah postala žrtev nerazumne dolgotrajnosti postopkov ter tudi neodzivnosti Direkcije RS za infrastrukturo (DRSI) in Ministrstva za infrastrukturo, ponekod brez jasne utemeljitve zanju. Na prvi pogled manjši spori **na lokalni ravni včasih še najbolj nazorno izkazujejo realno sliko odnosa lokalnih oblasti do svojih občanov**. Ob siceršnji ugotovljeni neodzivnosti je tako npr. ena izmed občin naše priporočilo, naj preuči možnosti dodatne pomoči starejšemu občanu zaradi nevšečnosti, ki mu s pluzenjem nastaja na njegovi nepremičnini, nerazumno zavrnila. Človeški pristop je bil tako ponovno za voljo rigidnosti sistema postavljen v ozadje.

Obravnavali smo tudi v javnosti odmevno vprašanje, ali gre pri **(ne)veljavnosti vinjet zaradi očitne pomote v vnosu registrske oznake vozila za prekršek**. Vezano na predstavljeno stališče DARS-a, da navedeno je prekršek in da zgolj na podlagi ene sodne odločbe, s katero se ne strinjajo, ter ob dejstvu, da obstaja, sicer starejša, sodna odločba z drugačnim stališčem, niso dolžni spreminjati svoje politike sankcioniranja, smo zavzeli jasno stališče, da navedeno lahko drži zgolj v primeru, če organ ob tem ustrezno izpolni svojo informacijsko dolžnost, ob tem pa vendarle ne gre pozabiti na načelo pravičnosti in uravnoteženosti ter pri celotni situaciji upoštevati razumski in življenjski vidik očitne zmote. Za stališče o navedeni zadevi smo zaprosili tudi Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije, ki je zavzelo stališče, da ni sprejemljivo, da je praksa sodišč v primerljivih primerih različna, zato so vložili zahtevo za varstvo zakonitosti zoper starejšo sodno odločbo. Varuh bo še naprej aktivno spremljal razplet v zadevi in opozarjal na uresničevanje podanih priporočil. Ob koncu leta 2024 smo na podlagi večjega števila prejetih pobud in medijskih poročanj uvedeli obravnavo **širšega vprašanja o spremembi metodologije za obračunavanje omrežnine za elektrooperaterje**, ki je v času pisanja letnega poročila, še v teku.

Na področju **družbenih dejavnosti** je – kot vsako leto – posebej izstopalo področje šolstva. Po dveh letih smo spet obravnavali primer, ko je pobudnik ostal **brez pravice do Zoisove štipendije** za študijsko leto 2023/2024, ker je bil članek, ki ga je v vlogi uveljavljal kot izjemni dosežek, v vzajemno bazo COBISS vpisan 4. 10. 2023 in ne najkasneje zadnji dan pred začetkom študijskega leta, kot je to določal takrat veljavni Pravilnik o dodeljevanju Zoisovih štipendij. MDDSZ je sicer sledilo našemu priporočilu iz leta 2022, vendar je bila neustreznost z ZŠtip-1C odpravljena šele konec leta 2023, pa še to zgolj za naprej, pri čemer pa so brez upoštevanja izjemnega dosežka in s tem brez pravice do Zoisove štipendije tako ostali vsi vlagatelji, ki so pred šolskim letom 2024/2025 izpolnili pogoj pravočasne objave članka, vendar je bil ta v bazo COBISS vpisan »prepozno«, pri čemer na datum vpisa sami niso mogli vplivati. Ugotovili smo, da so bile pobudniku kršene pravice, saj ni bil v enakem položaju kot vlagatelji leto prej in leto kasneje. MDDSZ bi moralo ob pripravi sprememb nasloviti tudi vse tiste potencialne vlagatelje, ki so bili v enakem položaju kot pobudnik, in poiskati način, da bi lahko uspešno uveljavili izje-

mni dosežek, objavljen v šolskem/študijskem letu 2022/2023 in v bazo COBISS vpisan po 1. 10. 2023.

Lani smo napovedali, da si pri Varuhu v okviru prenove šolstva želimo tudi ustrezno **rešitev prostorske preobremenjenosti osnovnih šol s prilagojenim programom**, saj je obveščen o velikih težavah s prezasedenostjo, ki jih imajo mnogi. Podprli smo namero Ministrstva za vzgojo in izobraževanje (MVI) po spremembi Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI) v smeri, da bi ta omogočal občinam, ki niso soustanoviteljice osnovnih šol s prilagojenim programom investiranje v premožne druge občine. Tudi sicer menimo, da mora država občinam pomagati in ne nalagati vseh obremenitev na njihova pleča. MVI smo opozorili, da bi kazalo težave s prezasedenostjo med drugim reševati tudi z dodatnimi oddelki za otroke s posebnimi potrebami v rednih osnovnih šolah, saj ima slednje tudi druge pozitivne učinke – z nenehno vključenostjo bi zagotovo dosegli nujno potrebne pozitivne učinke sobivanja, preprečevali prihodnjo odtujenost in skrb vzbujajoče nižanje zaznavanja potreb ranljivejših skupin v družbi. Na ta način bi se morda tudi več mladih odločalo za študij in nadaljnje zaposlitve na tem področju. MVI smo namreč opozorili, da je poleg premisleka o povečanju razpoložljivih sredstev, nujno treba izvesti učinkovite ukrepe za naslavljanje skrb vzbujajoče kadrovske težave, saj se te (v šolstvu nasploh) kažejo kot najakutnejši problem. Nujno je spremljati učinke že uvedenih ukrepov za zmanjšanje kadrovske težave in če ti niso zadostni, razmišljati v smeri, kaj se še da storiti, kako pridobiti nove kadre in vzbuditi zanimanje med mladimi. Zavedamo se, da je težko primerjati delo usposobljenega kadra (npr. specialnega pedagoga) v redni osnovni šoli ali v posebnem zavodu, zato smo MVI opozorili, da je treba doseči pogoje, da se bodo le-ti za delo odločali tudi v slednjih, ne da bi, kot se zdi zdaj, delali zgolj na etični pogon. MVI je zagotovilo, da bo razmišljanja in opozorila Varuha v največji možni meri upoštevalo pri svojem delu ter pri pripravi sistemskih rešitev. Razumemo, da spremembe sistema terjajo svoj čas, le-te pa budno spremljamo. V stiku smo z izvajalci programov, pričakujemo pa tudi, da nas bo MVI z rešitvami sprti seznanjalo.

Na področju **kulture** smo ugotovili, da Ministrstvo za kulturo (MK) prijaviteljem na **javne razpise za izbiro kulturnih projektov** ne omogoča aktivnega sodelovanja v teh postopkih. Po našem mnenju je MK s tem kršilo več določil Zakona o splošnem upravnem postopku ter Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK), s tem pa je prišlo tudi do kršitve pravice prijaviteljev do pravnega varstva ter do ogrožanja javnega interesa na področju kulture. Pri Varuhu sicer v nasprotju z ministrstvom menimo, da v obeh zakonih že sedaj obstaja pravna podlaga, da bi se prijaviteljem po vloženi prijavi dala možnost sodelovanja v postopkih dodeljevanja javnih sredstev na podlagi javnih razpisov za izbiro kulturnih programov in projektov. Smo pa zadovoljni vsaj s tem, da MK pripravlja spremembe ZUJIK, s katerimi se spreminja zdaj veljavni 119. člen ZUJIK, ki naj bi po novem določal, da ministrstvo pred izdajo odločb in najpozneje v dveh mesecih od zaključka odpiranja vlog na javnem razpisu pisno obvesti stranko o dejstvih in okoliščinah, pomembnih za izdajo odločbe, ter o predlogu strokovne komisije, stranka pa se bo o navedbah v obvestilu lahko izrekla pisno.

Na področju **stanovanjskih zadev** izpostavljamo, da se problematike, kot so **slabe bivanjske razmere v najemniških in neprofitnih stanovanjih ter nezadostne stanovanjske kapacitete, na ravni države iz leta v leto poglobljajo**, kar je razvidno tudi iz prejetih pobud. Po našem mnenju je stanje alarmantno – tako za pridobitev najemniškega kot tudi lastniškega stanovanja za vse skupine prebivalstva, predvsem pa za mlade (družine), tudi zaradi izredno pomanjkljive regulacije področja kot celote. Pobudnikom smo zato podali številna pojasnila o njihovih pravicah, dolžnostih in pravnih možnostih v povezavi z najemnimi razmerji ter zagotovili, da bomo pristojne ponovno opozarjal na spoštovanje 78. člena URS, v skladu s katerim država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje. Vsled navedenega smo izvedeli številne sestanke in aktivno opozarjali deležnike na potrebo po razumevanju stanja najemniškega trga, okrepitvi nadzora in vzpostavitvi ustreznih regulatornih okvirjev. Na potrebo po kadrovski okrepitvi ter s tem povezano čim večjo odzivnostjo in podajo pojasnil pobudnikom smo opozorili tudi IRSS ter mu priporočili, da z namenom zagotovitve čim višje stopnje transparentnosti poslovanja organa, ob ustrezni kadrovski zastopanosti, vzpostavi sistem doslednega beleženja telefonskih pogovorov in drugih oblik nepisne komunikacije s strankami.

V okviru obravnave širšega vprašanja na temo **sistemske (ne)ureditve področja oskrbovanih stanovanj žal ni bilo zaznati nujno potrebnega napredka**. Še vedno se kaže, da pogoji za najem oskrbovanega stanovanja niso jasni in določni, pojavlja se vse več očitkov glede opreme, bivalnih razmer in slabega vzdrževanja stanovanja; zagotavljanja nege in oskrbe pa je zaradi kadrovskih, organizacijskih in drugih razlogov v tem trenutku zgolj mrtva črka na papirju. Vse navedeno predstavlja breme za (bodoče) najemnike, ki se za življenje v takšnem stanovanju odločajo ravno zaradi možnosti pridobitve (občasne) pomoči, ko in če bi jo potrebovali in bivanja v varnem ter vključujočem okolju. Z namenom pospešitve napredka pri sistemski ureditvi področja smo med drugim organizirali tudi sestanek s pristojnima direktoratom Ministrstva za solidarno prihodnost. Ugotovljeno je bilo, da veljavna pravna ureditev odpira številne možnosti interpretacij, kar se npr. kaže pri vzpostavitvi (delujočega) sistema telefonskega alarma za pomoč na daljavo. Zaradi navedenega smo MSP priporočili poenotenje in zagotovitev pravnih podlag, ki bodo uresničile namen osebne telefonskega alarma, to je, ne le, da obstaja kot izbira, temveč, da je tudi delujoč. Dodatno smo z vidika večje jasnosti poudaril, da pa morajo imeti stanovalci možnost (začasnega) izklopa sistema neprekinjene pomoči, če se odločijo, da ga v tem trenutku ne potrebujejo, s čimer pa morajo biti na ustrezen način seznanjeni že pred podpisom najemne pogodbe.

Delovanje organizacijskih enot Varuha

Varuh je tudi v letu 2024 izvajal naloge in pooblastila državnega preventivnega mehanizma (DPM). Namen izvajanja nalog DPM je okrepiti varstvo oseb z odvzeto prostostjo pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. Pri izvajanju nalog in pooblastil DPM obiskuje vse kraje v Sloveniji, kjer so ali bi lahko bili nameščeni posamezniki, ki jim je z aktom oblastnega

organa odvzeta prostost. Gre za preventivne obiske, katerih namen je preprečiti mučenje ali drugo slabo ravnanje, še preden se zgodi. Vsaka skupina, ki opravlja obisk, je sestavljena iz predstavnikov Varuha in izbranih nevladnih organizacij. Na podlagi javne objave obvestila o zbiranju ponudb za uvrstitev na seznam zdravnikov izvedencev le-ti s potrebnim strokovnim znanjem, ki ga pri Varuhu nimamo, pomagajo ugotoviti, razjasniti ali presoditi dejstva, ki bi kazala na primere mučenja in druge oblike okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja, oziroma ga podpreti pri njegovih obiskih krajev, kjer je osebam odvzeta prostost. Te je DPM tudi vključil v nekatere svoje obiske v letu 2024.

Leta 2024 je DPM obiskal 72 krajev odvzema prostosti, in sicer 13 različnih lokacij socialnovarstvenih zavodov (SVZ; domov starejših), 13 lokacij zavodov za usposabljanje (CUDV), 11 policijskih postaj, osem strokovnih centrov za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami (SC), sedem psihiatričnih bolnišnic, šest zavodov za prestajanje kazni zapora (ZPKZ), pet varstveno-delovnih centrov (VDC) in posebnih socialnovarstvenih zavodov (PSVZ), dva krizna centra za otroke in mladostnike in eno lokacijo AD ter eno drugo lokacijo. Vsi obiski razen štirih so bili opravljeni brez predhodne najave, devet pa jih je bilo kontrolnih (ob katerih je DPM zlasti preverjal uresničitev priporočil s preteklih obiskov). O vsakem obisku pripravi DPM izčrpno (končno) poročilo o ugotovitvah o obiskani ustanovi. To poročilo vsebuje tudi predloge in priporočila za odpravo ugotovljenih nepravilnosti in izboljšanje stanja, vključno z ukrepi za zmanjšanje možnosti nepravilnega ravnanja v prihodnje. Poročilo se pošlje pristojnemu organu (tj. nadrejenemu organu obiskane ustanove), in sicer s predlogom, naj ta v postavljenem roku zavzame stališče do navedb ali priporočil v tem poročilu in jih sporoči Varuhu. S poročilom se seznani tudi obiskana ustanova, v nekaterih primerih (kadar gre za obiske socialnovarstvenih ustanov, psihiatričnih bolnišnic in strokovnih centrov) pa se izdela tudi predhodno poročilo.

Vsa priporočila z obiskov DPM in odzive pristojnih nanje DPM redno preverja tudi ob naslednjih obiskih v zadevnih ustanovah in po potrebi tudi s kontrolnimi obiski. **DPM z zadovoljstvom ugotavlja, da je bila večina od njegovih 294 priporočil z obiskov v letu 2024 sprejetih, od tega jih je bilo 100 sprejetih in že uresničenih, 140 pa sprejetih in še v postopku uresničevanja.**

Zagovorništvo otrok krepi glas otrok. V letu 2024 smo prejeli **110** pobud za postavitve zagovornika, 50-krat je bil zagovornik postavljen, 32-krat zagovornik ni bil postavljen, 10-krat ni bilo sodelovanja pobudnika, 17-krat smo zavrnili postavitev zagovornika, petkrat se je postopek ustavil, 19 pobud je bilo konec leta 2024 še v obravnavi, petkrat je pobudnik umaknil pobudo, dvakrat je pobudnik umaknil soglasje in dvakrat otrok ni sodeloval. **Od vseh prejetih pobud so bili 53-krat pobudniki starši, 16-krat CSD, 37-krat so bili pobudniki okrožna sodišča, enkrat drugi, trikrat pa otroci.** Zagovornika je v letu 2024 dobilo 89 otrok; sedemdesetim otrokom je bil postavljen s soglasjem staršev, petim je bil postavljen s soglasjem otroka, starejšega od 15 let in štirinajstim s sklepom sodišča. Povprečna starost otroka ob postavitvi zagovornika je bila 11,38 let.

Varuh je lani obravnaval različne primere s področja zagovorništva otrok, na primer, ko je sodišče zaslišalo otroka na glavni obravnavi ter dopustilo sklenitev sodne poravnave med staršema pred zaključkom zagovorništva, primer, dolgoletnih sporov med starši in umik pobude za zagovorništvo otrok, ter primer, ko si otrok kljub neurejenim družinskim razmeram želi le domov. Varuh je **8. in 9. novembra 2024 v Portorožu organiziral tudi strokovni posvet, na katerem so se strokovnjaki osredotočili na izgradnjo varnega odnosa med zagovornikom in otrokom, kar je ključno za uspešno zagovorništvo.** Posvet je bil namenjen izmenjavi izkušenj in dobrih praks med strokovnjaki, ki se ukvarjajo z zagovorništvom otrok. Poudarjena je bila pomembnost vzpostavitve zaupanja med zagovornikom in otrokom.

Svet varuha za človekove pravice, ki deluje kot svetovalno telo varuha in je pluralno sestavljen iz različnih strokovnjakov, predstavnikov znanosti, civilne družbe in državnih institucij je v letu 2024 razpravljal na temo človekovih pravic v zdravstvu. Poleg posameznih izzivov, zaznamovanih z zdravniško stavko, namreč število obravnavanih pobud v zadnjih letih kaže na dejstvo, da se to področje sooča z resnimi in akutnimi težavami. Ob ponavljanju pozivov pristojnim, da je treba reševati kritičen kadrovski primanjkljaj vseh zdravstvenih delavcev, zagotavljati enak dostop do zdravstvenih storitev in omogočati kakovostno zdravstveno obravnavo, je Svet varuha podal pobudo, da se pristojni organi oblasti pozovejo tudi k tehtnemu družbenemu premisleku o uporabi pametnih naprav pri otrocih in mladostnikih.

Center za človekove pravice uresničuje splošni mandat, ki ga ima Varuh kot nacionalna institucija za človekove pravice, akreditirana s statusom A po Pariških načelih (1993). Ta mandat vključuje tako promocijske aktivnosti, izobraževanje in usposabljanje kot organizacijo posvetov, sodelovanje s civilno družbo, dajanje splošnih informacij o vrstah in oblikah pritožb na mednarodne organe in sodelovanje v mednarodnih organizacijah in združenjih. V letu 2024 je Center vodil vsebinske in večji del tudi organizacijske priprave na mednarodno konferenco ob **obeležitvi 30. obletnice svojega delovanja.** V letu 2024 je Center pripravil tudi **projekt promocije pravic starejših** in s tega področja izvedel več aktivnosti, pripravil dogodke ter promocijske materiale. Tako je Varuh aktivno sodeloval na dveh največjih večdnevni sejmih za starejše v Sloveniji, najprej na **Dnevih medgeneracijskega sožitja**, ki so potekali 12. in 13. junija 2024 na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani v organizaciji Zveze društev upokojencev Slovenije (ZDUS), nato pa še na **Festivalu za tretje življenjsko obdobje**, ki je potekal od 30. septembra do 2. oktobra 2024. Na obeh dogodkih je Varuh sodeloval s svojim razstavnim prostorom, kjer so bili obiskovalcem in obiskovalkam na voljo strokovni sodelavci Varuha za vprašanja o morebitnih kršitvah svojih pravic, obiskovalce pa so tudi seznanjali z delovanjem in poslanstvom institucije Varuha. Center je ob tej priložnosti izdal tudi **publikacijo z naslovom Tudi starejši imamo svoje pravice.** 29. 5. 2024 je v Novi Gorici pripravil posvet **Deinstitucionalizacija – nujen proces za zagotavljanje človekovih pravic**, kjer so zbrani naslovili ključne izzive s področja deinstitucionalizacije v Sloveniji. V okviru Festivala za tretje življenjsko obdobje je Varuh pripravil okroglo mizo z naslovom *Kako zagotoviti učinkovitejše varstvo pravic starejših – bi bila vzpostavitev mehanizma ‚zaupnika starejših‘ pravi odgovor?*, ki je potekala ob mednarodnem dnevu starejših, 1. oktobra 2024. Tudi na podlagi te okrogle mize so bili izdelani zaključki.

Center je v letu 2024 uspešno izvedel tudi **III. javni natečaj Varuha za diplomska, magistrska in doktorska dela s področja človekovih pravi**. Nagrajencem so bile podeljene plakete (diplome) Varuha, na natečaj pa prispelo največ magistrskih del doslej in sicer 18. Predstavniki Varuha so tudi v letu 2024 predavali na **Upravnih akademiji**, in sicer v okviru obveznega programa vodenja v upravi. Septembra 2024 je Center v sodelovanju s Centrom za izobraževanje (CIP) v pravosodju sodeloval tudi pri usposabljanju tujih sodnikov, ki jih je gostil CIP, v sodelovanju z Ministrstvom za pravosodje. Predstavnika Centra sta v letu 2024 na povabilo Urada za mladino pripravila prispevek na temo etike javne besede in preprečevanja sovražnega govora. Center je nadaljeval tudi **z rednim trimesečnim informiranjem javnosti o aktivnostih Varuha na področju človekovih pravic invalidov**.

V letu 2024 je Center pripravil tudi **več alternativnih poročil oziroma vlog za mednarodne mehanizme**, med drugim poročilo o stanju pravne države v Sloveniji za ENNHRI in Evropsko komisijo (februarja), informacijo za Evropsko komisijo proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) (maja), alternativno poročilo v okviru četrtega cikla univerzalnega periodičnega pregleda Sveta za človekove pravice Združenih narodov (junija), prispevek odboru za človekove pravice ZN v zvezi s seznamom vprašanj pred poročanje za četrto periodično poročilo o Sloveniji (avgusta), prispevek za poročilo Sveta za človekove pravice ZN o veri ali prepričanju ter mučenju in drugih krutih, nečloveških ali ponižujočih oblikah ravnanja ali kaznovana (oktobra). Varuh se je oktobra srečal tudi s predstavniki ECRI, predstavnica Centra pa je decembra sodelovala tudi v razpravi o implementaciji priporočil GRETA o izvajanju Konvencije Sveta Evrope o boju proti trgovini z ljudmi.

Novembra je predstavnica Varuha (Centra za človekove pravice) v Ženevi sodelovala na predseji Univerzalnega periodičnega pregleda (UPP), pripravljalnem srečanju, ki poteka pred glavno sejo UPP. Center se je zavzemal tudi za uveljavitev in kasneje prenos direktive EU o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti (CSDDD) v slovensko zakonodajo ter krepitev pomena spoštovanja človekovih pravic v gospodarstvu. Center je spremljal tudi zadevo X in drugi proti Sloveniji pred ESČP, saj je prav Center za Varuha pripravil intervencijo tretje strani pred tem sodiščem. Center si prizadeva tudi za boljše izvajanje Listine EU o temeljnih pravicah na nacionalni ravni.

Predstavniki Centra so aktivni tudi na mednarodni ravni, saj je takšno sodelovanje ena od pomembnih komponent delovanja nacionalnih institucij za človekove pravice. Tako predstavniki Centra sodelujejo z Evropsko komisijo, Agencijo EU za temeljne pravice (FRA), Svetom Evrope (CDHH, Beneško komisijo, Oddelkom za izvrševanje sodb ESČP...), Združenimi narodi (OHCHR, predstavniki raznih pogodbenih odborov), bilateralno in z Globalnim zavezništvom nacionalnih institucij za človekove pravice (GANHRI). Posebej aktiven je bil Center v okviru **Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI)**, ki združuje preko 40 evropskih institucij, predstavniki Centra pa sodelujejo tudi pri delu različnih delovnih skupin. V zadevnem letu **sta predstavniki Centra nadaljevali s predsedovanjem** Delovni skupini za pravice invalidov ENNHRI in sopredsedovanjem Pravni delovni skupini ENNHRI. Predstavnica Centra je bila oktobra izvoljena tudi v šestčlanski **upravni odbor ENNHRI**. Izvolitev v vodstvo ENNHRI pomeni

priznanje strokovnosti in predstavlja še dodaten doprinos Varuha kot nacionalne institucije za človekove pravice s statusom A k zavzemanjem za spoštovanje človekovih pravic na mednarodni ravni.

Mednarodno sodelovanje

Kot institucija smo v letu 2024 sodelovali na več kot 60 mednarodnih dogodkih. Sodelovali smo s Svetom Evrope, Evropsko unijo, Organizacijo združenih narodov, OVSE, ombudsmeni, mednarodnimi združenji ombudsmanov in nacionalnimi institucijami za človekove pravice ter združenji, kot so Mednarodni inštitut ombudsmanov (IOI), Mediteransko združenje ombudsmanov (AOM), GANHRI in ENNHRI.

Že januarja sem se skupaj s sodelavci mudil v Manchestru v Veliki Britaniji, kjer je na pobudo in ob prisotnosti varuhov človekovih pravic iz Slovenije, Grčije in Nizozemske, pod pokroviteljstvom britanskega parlamentarnega in zdravstvenega ombudsmana Roba Behrensa zaživela **Akademija učenja** (Learning Academy) v okviru IOI. Prisotnih je bilo skoraj 100 udeleženk oziroma udeležencev, med njimi tudi strokovni sodelavci Varuha. Istega meseca sem se udeležil tudi dvodnevne delovne obiske v Kneževini Monako in bil govorec na dogodku, ki je potekal pod pokroviteljstvom njegove visokosti kneza Alberta II. Monaškega. Maja sem se v Haagu na Nizozemskem udeležil tudi 13. Svetovne konference IOI, ki jo je odprl nizozemski kralj Willem-Alexander.

Junija sem se udeležil **17. zasedanja Konference držav pogodbenic Konvencije Združenih narodov (ZN) o pravicah invalidov (COSP17 – CRPD)**. Pred Vrhom za prihodnost (Summit of the Future), ki je v okviru ZN na ravni svetovnih voditeljev potekal v septembru 2024, je bila rdeča nit zasedanja ponovni razmislek o pomenu vključevanja invalidov in iskanje mednarodnega soglasja o tem, kako jim zagotoviti boljšo sedanost in zaščititi njihovo prihodnost. Prisotne je nagovoril tudi v imenu delovne skupine za pravice invalidov Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI).

Oktobra so predstavniki Varuha na sedežu sprejeli delegacijo Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (CPT), ki se je v okviru rednega periodičnega obiska mudila v Sloveniji.

V letu 2024 sem tudi še naprej deloval kot član Upravnega odbora direktorjev za Evropo IOI in hkrati kot član svetovnega Upravnega odbora ter kot prvi podpredsednik AOM. Septembra pa sem bil kot prvi slovenski varuh izvoljen za predsednika Mediteranskega združenja ombudsmanov (AOM), ki združuje institucije ombudsmanov s sicer različnimi pristojnostmi v razmerju do organov oblasti, a skupnim ciljem - učinkovito varovati in promovirati človekove pravice na Mediteranu.

Zaključno

V tem uvodu je nemogoče predstaviti vse ugotovitve in dejavnosti Varuha v zadevnem letu. Upam, da ste na teh straneh dobili vsaj nekaj uvida v razsežnosti našega dela. **Podrobneje se lahko z našo dejavnostjo seznanite v poročilu, ki je pred vami** in vključuje naslednje vsebine:

- prvi del, ki je namenjen pregledu dela in poslovanja Varuha ter opisu delovanja različnih organizacijskih enot Varuha;
- drugi del, ki prikazuje vsebino dela Varuha po posameznih ranljivih skupinah in vsebinskih področjih, v tem okviru pa tudi splošno oceno stanja, pregled uresničevanja Varuhovih preteklih priporočil in predstavitev novih priporočil;
- priloگو, ki vsebuje podrobnejši opis dejavnosti Varuha v letu 2024 na nekaterih področjih dela, vključno z obrazložitvami določenih novih priporočil in strokovnimi pojasnili stališč Varuha.

Samostojni del Varuhovega poročila, objavljen v ločeni publikaciji, je tudi letos **Poročilo Varuha o izvajanju državnega preventivnega mehanizma proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju**.

Tudi letos kot v preteklih letih zaradi varovanja okolja in uvajanja zelenega poslovanja letno poročilo in poročilo DPM izdajamo le v elektronskih različicah, dostopni pa sta tudi na naši spletni strani. Tudi tokrat ponavljam, da je tak pristop primeren, ker je poročilo v prvi vrsti namenjeno Državnemu zboru Republike Slovenije ter drugim državnim organom in institucijam. **Opozarjamo pa, da je treba imeti v primerih, ko so publikacije namenjene v prvi vrsti posameznicam in posameznikom, v mislih tudi to, da vsi nimajo dostopa do informacijsko-komunikacijskih tehnologij oziroma da je ta zanje lahko okrnjen. V ta namen je natisnjen le Povzetek dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2024, saj si želimo, da bi na ta način z nekaterimi ključnimi ugotovitvami in svojim delom še dodatno seznanili širšo javnost.**

Spoštovani,

ko se oziram na minula leta svojega mandata, čutim predvsem hvaležnost in odgovornost. Hvaležnost za zaupanje, za številne iskrene pogovore, za sodelovanja, pa tudi za spoznanja, ki so me utrjevala v prepričanju, da ima naš skupni trud smisel. In odgovornost – ker je biti varuh človekovih pravic mnogo več kot zgolj funkcija. Je zaveza človeku.

Ob tej priložnosti znova poudarjam, da lahko Varuh svojo vlogo izpolnjuje le, če ostaja samostojen, neodvisen in strokoven. To pomeni tudi finančno in vsebinsko neodvisnost. Smo državna institucija, a nismo v službi dnevne politike. Smo v službi ljudi. Naše delo

temelji na ustavi in zakonu, zavezani pa smo tudi najvišjim mednarodnim standardom človekovih pravic.

S sodelavkami in sodelavci si vsak dan prizadevamo biti glas tistih, ki jih sicer nihče noče ali ne zna slišati. Glas tistih, ki so v institucijah pogosto prezrti ali spregledani. A pri tem vedno znova naletimo na spoznanje: ne zmoremo sami. Brez iskrenega sodelovanja vseh deležnikov v sistemu zavor in ravnovesij ne moremo doseči premikov, ki bi bili več kot obliž na rano. Če si kot družba res želimo sprememb, potrebujemo skupno voljo in iskren dialog.

Varuh je most – most med državo in civilno družbo. In ta most ni nikoli dokončan. Vedno znova ga je treba graditi, krepiti, utrjevati. Ko danes, ob koncu šestletnega mandata, pogledam nazaj, lahko rečem, da smo veliko naredili. A z isto gotovostjo lahko rečem tudi, da nas čaka še ogromno dela. O tem zgovorno priča tudi to poročilo.

Vesel sem, da smo v teh letih dosegli nekaj pomembnih premikov. To dokazuje, da je mogoče postavljati višje standarde varstva človekovih pravic – če le delujemo povezano, v sodelovanju in z vero v skupno dobro. Vsako uresničeno priporočilo ni zgolj uspeh naše institucije, temveč dosežek celotne države, ki s tem pokaže, da ceni temeljno dostojanstvo svojih ljudi.

Iskreno se zahvaljujem vam, spoštovane poslanke in poslanci, za korektno, pogosto zelo konstruktivno sodelovanje in zgledno komunikacijo skozi celoten mandat. Vaša pripravljenost na poslušanje in razmislek ni bila samoumevna in jo cenim.

Na tem mestu se želim zahvaliti tudi vsem drugim – vladnim in nevladnim organizacijam, posameznicam in posameznikom, ki ste nas podpirali, izzivali, opozarjali, sodelovali. Brez vas našega dela ne bi bilo mogoče opravljati kakovostno.

Želim si, da sodelovanje institucije Varuha in vseh vas ostane ključ do pozitivnih sprememb na področju človekovih pravic, demokracije in vladavine prava. Predvsem upam, da bodo uresničena tudi številna priporočila Varuha in da jih ne bo treba več ponavljati. Tudi upanje, če ga spremlja delo, je pomembna sila napredka.

Kot sem pogosto poudarjal – naj bo človek vedno v središču naše pozornosti. Njegovo dostojanstvo, njegove stiske, njegove zgodbe. Vsi mi, v institucijah in v družbi, nosimo odgovornost zanj. Ne le v teoriji, ne le na papirju – ampak v vsakdanji praksi.

Naj to ne ostanejo le besede. Naj to postane naš skupni cilj.

Peter Svetina
varuh človekovih pravic

(februar 2025)

DOSTOPNOST IN DELOVANJE VARUHA ZUNAJ SEDEŽA V LETU 2024

Podatki o obiskih Varuha v svojstvu državnega preventivnega mehanizma (v nadaljevanju: DPM) so navedeni v poglavju o DPM.

20

V LETU 2024 SMO PREJELI

62.906

VHODNIH DOKUMENTOV

(v letu 2023 pa 36.146)

24

USTVARILI SMO

9.367

IZHODNIH DOKUMENTOV

(v letu 2023 pa 9.350)

Leta 2024 smo opravili **7 poslovanj zunaj sedeža**, kjer je varuh skupaj z namestniki opravljal tudi osebne pogovore in obiskal različne institucije. S poslovanjem zunaj sedeža se želi Varuh približati tudi tistim ljudem, ki zaradi oddaljenosti ali katerega drugega razloga ne morejo priti na pogovor na sedež Varuha. Kraji, ki jih je Varuh obiskal v tem letu, so naslednji: **Črna na Koroškem, Izola, Hodoš, Maribor, Zagorje ob Savi, Šoštanj, Cerkno.**

ENOTNA VSTOPNA TOČKA

Z uvedbo t.i. enotne vstopne točke (EVT) je bilo optimizirano **uvrščanje prispelih pobud** (klasificiranje) na področja dela Varuha, ki jih prejema od pobudnikov po klasični ali po elektronski pošti. Neredko gre pri tem za vprašanja, ki zahtevajo le pojasnila oziroma napotitev k drugemu (pristojnemu) organu, kar predstavlja velik del nalog strokovnih sodelavcev in sodelavcev generalnega sekretariata.

EVT zagotavlja tudi **odprtost institucije**, saj strokovni sodelavci v EVT **vsak dan sprejemajo vsakega najavljenega ali nenajavljenega posameznika** in mu pojasnijo pristojnosti Varuha, način vložitve pobude in pravne možnosti, ki jih ima na voljo. Podobna pojasnila daje EVT tudi v **telefonskih pogovorih**. O vseh **telefonskih** in osebnih pogovorih se beležijo uradni zaznamki, s katerimi se seznani tudi varuh in pristojni namestnik.

Delo EVT obsega:

- klasifikacijo pobud,
- sprejemanje vseh telefonskih klicev za strokovno službo,
- dnevno sprejemanje vseh najavljenih in nenajavljenih posameznikov, ki se osebno oglasijo pri Varuhu,
- pisanje odgovorov na pobude, prejete v vednost, pojasnila in anonimne pobude.

Prejete pobude se uvrstijo v EVT:

- če je prejeto sporočilo poslano Varuhu le v vednost in ne gre za zadevo, ki terja kakršno koli posredovanje Varuha,
- če gre za anonimno vlogo in ne gre za zadevo, ki terja kakršno koli posredovanje Varuha,
- če gre za očitno nepristojnost Varuha,
- če je iz pobude razvidno, da se pobudnik še ni obrnil na pristojne organe,
- če pobudnik prosi le za nasvet,
- če pobudnik zastavlja hipotetična vprašanja,
- če gre za nejasne pobude,
- kadar ima Varuh na določenem področju že sprejeto stališče,
- če so nepopolne,
- če so nepravočasne.

EVT je **v letu 2024 sprejela 3021 klicev** in obravnavala **1215 zadev**, skupaj 4236 (leta 2023 pa 2913 klicev in 1164 zadev, skupaj 4077).

6.288

ZADEV JE VARUH OBRAVNAVAL V LETU 2024.

Leta 2023 smo obravnavali 6.225 zadev,
kar pomeni **0,01-odstotno** povečanje v letu 2024.

3.021

POGOVOROV

s klicatelji, od tega 2346 pogovorov
s klicatelji, ki
(še) niso vložili pobud.

2.413

odprtih novih
pobud.

724

pobud, prenesenih
iz preteklih let ali
reaktiviranih v letu
2024 in ponovno
rešenih.

POGOVORI

70

s pobudniki na poslovanju
zunaj sedeža

39

z otroki

21

s pobudniki na področju
Zagovorništva otrok

2.478 ali 78,99 %

je bilo rešenih
(končanih) pobud.

3.137

POBUD

je obravnaval Varuh v letu 2024.
Od tega je bilo na dan 31. decembra 2024:

573 ali 18,26 %

jih je bilo v
reševanju.

86 ali 2,75 %

jih je bilo
reaktiviranih.

325

ali **13,12 %**

pobud je bilo
utemeljenih, med
njimi 158 s področja
zagovorništva.

66 ali

2,66 %

pobud je bilo
s področja
zagovorništva, kjer
zagovornik ni bil
postavljen

269 ali

10,86 %

pobud
ni bilo
utemeljenih.

1.357 ali

54,76 %

je bilo takih, v
katerih ni bilo
pogovora za
obravnavo.

372 ali

15,01 %

pobud ni
spadalo v
Varuhovo
področje.

7 ali

0,28 %

predstavlja
umik soglasja
na področju
zagovorništva.

20 ali

0,81 %

pobud jje bilo
takih, kjer se
je obravnavalo
pripombe na
predpise

62 ali

2,50 %

pobud je bilo
s področja
Državnega
preventivnega
mehanizma.

Varuh je ugotovil, da so bila
zatrjevanja o kršenju člo-
vekovih pravic in temeljnih
svoboščin v **167 pobudah**
utemeljena in da je bila kr-
šena najmanj ena (ali več)
temeljna človekova pravica
in svoboščina (po Ustavi
RS) ter da nista bili spošto-
vani načeli pravičnosti in
dobrega upravljanja.

Med 167 utemeljenimi pobudami je Varuh
ugotovil **174 kršitev človekovih pravic** in te-
meljnih svoboščin (opredeljenih v Ustavi RS) in
drugih nepravilnosti, kot je kršitev enakosti pred
zakonom in kršitev načela dobrega upravljanja.
K tem 174 kršitvam je treba dodati **158 primerov**
s področja zagovorništva otrok, pri katerih ne
ugotavljamo konkretnih kršitev, so pa obravna-
vane kot utemeljene pobude in zato tudi prištete
med 325 utemeljenih pobud.

Večje število kršitev pravic
v primerjavi s številom ute-
meljenih pobud je posledica
večjega števila ugotovljenih
konkretnih kršitev pri posa-
mezni pobudi. Tako smo med
obravnavanimi pobudami v
nekaterih primerih ugotovili
tudi dve ali več kršitev člo-
vekovih pravic in temeljnih
svoboščin ali drugih nepra-
vilnosti.

STATISTIKA PO PODROČJIH

2024	OBRAVNAVA ZADEV				
PODROČJE DELA	POBUDE NA PODROČJU	VSTOPNA TOČKA - POBUDE	VSTOPNA TOČKA - POGOVORI	SKUPAJ ZADEVE V 2023	SKUPAJ ZADEVE V 2024
ENAKOST PRED ZAKONOM IN PREPOVED DISKRIMINACIJE	48	25	25	97	98
VARSTVO DOSTOJANSTVA, OSEBNOSTNIH PRAVIC TER VARNOSTI IN ZASEBNOSTI	30	60	51	147	141
SVOBODA VESTI IN VERSKE SKUPNOSTI	1	2	2	3	5
SVOBODA IZRAŽANJA	11	39	6	57	56
ZBIRANJE IN ZDRUŽEVANJE TER SODELOVANJE PRI UPRAVLJANJU JAVNIH ZADEV	12	8	6	18	26
NACIONALNE IN ETNIČNE SKUPNOSTI	39	4	28	46	71
TUJCI	81	48	65	250	194
OMEJITEV OSEBNE SVOBODE	112	33	180	293	325
POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE	57	57	90	175	204
ZDRAVSTVENO VARSTVO	119	120	229	456	468
SOCIALNA VARNOST	168	94	297	449	559
DELOVNOPRAVNE ZADEVE	42	55	78	183	175
BREZPOSELNOST	5	8	9	20	22
DRUGE UPRAVNE ZADEVE	88	66	124	232	278
PRAVOSODJE	180	277	441	840	898
POLICIJSKI POSTOPKI, ZASEBNO VAROVANJE, DETEKTIVI IN REDARJI	45	43	66	145	154
OKOLJE IN PROSTOR	87	49	70	213	206
REGULIRANE DEJAVNOSTI	42	77	83	155	202
DRUŽBENE DEJAVNOSTI	106	19	73	189	198
STANOVANJSKE ZADEVE	30	48	109	135	187
VARSTVO OTROKOVIH PRAVIC	166	43	151	489	360
DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM	108	0	5	135	113
ZAGOVORNIŠTVO OTROK	280	0	109	445	389

PODROČJA DELA

A. Obravnavane ranljive skupine

- 2.1 SVOBODA VESTI IN VERSKE SKUPNOSTI
- 2.2 NARODNE IN ETNIČNE SKUPNOSTI
- 2.3 ZAPOSLENI IN BREZPOSELNI
- 2.4 ŽENSKE
- 2.5 OTROCI
- 2.6 INVALIDI
- 2.7 STAREJŠI
- 2.8 LGBTIQ+
- 2.9 TUJCI

B. Obravnavana vsebinska področja

- 2.10 ENAKOST PRED ZAKONOM IN PREPOVED DISKRIMINACIJE
- 2.11 VARSTVO DOSTOJANSTVA, OSEBNOSTNIH PRAVIC TER VARNOSTI IN ZASEBNOSTI
- 2.12 SVOBODA IZRAŽANJA
- 2.13 ZBIRANJE IN ZDRUŽEVANJE TER SODELOVANJE PRI UPRAVLJANJU JAVNIH ZADEV
- 2.14 OMEJITEV OSEBNE SVOBODE
- 2.15 POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE
- 2.16 ZDRAVSTVENO VARSTVO
- 2.17 SOCIALNE ZADEVE
- 2.18 DRUGE UPRAVNE ZADEVE
- 2.19 PRAVOSODJE
- 2.20 POLICIJSKI POSTOPKI, ZASEBNO VAROVANJE, DETEKTIVI IN REDARJI
- 2.21 OKOLJE IN PROSTOR
- 2.22 REGULIRANE DEJAVNOSTI
- 2.23 DRUŽBENE DEJAVNOSTI
- 2.24 STANOVANJSKE ZADEVE

Varuh nadzira oblast in omejuje njeno samovoljo pri poseganju v človekove pravice in temeljne svoboščine.

Varuh je neodvisna državna institucija, ki skrbi za varstvo in spodbujanje človekovih pravic v Sloveniji.

DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM

Varuh skladno z Zakonom o ratifikaciji Opcijskega protokola h Konvenciji Združenih narodov proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (MOPPM)¹, v sodelovanju z izbranimi nevladnimi organizacijami, izvaja tudi **naloge in pooblastila državnega preventivnega mehanizma (DPM)**. Namen je preko preventivnih obiskov okrepiti varstvo oseb z odvzeto prostostjo pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja, še preden se zgodi.

Obiskuje se vse kraje v Sloveniji, kjer so ali bi lahko bili nameščeni posamezniki, ki jim je bila z aktom oblastnega organa odvzeta prostost. Kraji odvzema prostosti v Sloveniji so zlasti: zavodi za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) z vsemi svojimi oddelki in Prevzgojni dom Radeče; strokovni centri za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami (SC); krizni centri za otroke in mladostnike (KC); nekateri socialnovarstveni zavodi (SVZ) – domovi starejših, posebni SVZ, centri za usposabljanje, delo in varstvo (CUDV) in varstveno-delovni centri (VDC); psihiatrične bolnišnice (PB); prostori za policijsko pridržanje oziroma zadržanje na policijskih postajah (PP) in Center za pridržanje Ljubljana; Center za tujce v Postojni in Azilni dom v Ljubljani z izpostavami (zlasti sprejemni prostori); prostori za pridržanje v Slovenski vojski; vsi drugi kraji po 4. členu Opcijskega protokola (na primer policijska intervencijska vozila in podobno).

Vsaka skupina, ki opravlja obisk, je praviloma sestavljena iz predstavnikov Varuha in izbranih organizacij (v letu 2024 so to bile: Novi paradoks – Slovensko društvo za kakovost življenja, Društvo Pravo za VSE, SKUP – Skupnost privatnih zavodov, PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja, Mirovni inštitut, Zveza društev upokojenecv Slovenije, Spominčica – Alzheimer Slovenija, Slovenska fundacija za UNICEF, Zveza prijateljev mladine Slovenije in Zveza Sožitje).

Leta 2024 je **DPM obiskal 72 krajev odvzema prostosti, in sicer 13 različnih lokacij SVZ (domov starejših), 13 lokacij CUDV, 11 PP, osem SC, sedem PB, šest ZPKZ, pet VDC in PSVZ, dva KC in eno lokacijo AD ter eno drugo lokacijo**. Vsi obiski razen štirih so bili **opravljeni brez predhodne najave**, devet pa jih je bilo kontrolnih (ob katerih je DPM zlasti preverjal uresničitev priporočil s preteklih obiskov).

O vsakem obisku pripravi DPM izčrpno (končno) poročilo o ugotovitvah o obiskani ustanovi. To poročilo vsebuje tudi predloge in priporočila za odpravo ugotovljenih nepravilnosti in izboljšanje stanja, vključno z ukrepi za zmanjšanje možnosti nepravilnega ravnanja v prihodnje. Poročilo se pošlje pristojnemu organu (tj. nadrejenemu organu obiskane ustanove), in sicer s predlogom, naj ta v postavljenem roku zavzame stališče do navedb ali priporočil v tem poročilu in jih sporoči Varuhu. S poročilom se seznani tudi obiskana ustanova, v nekaterih primerih (kadar gre za obiske socialnovarstvenih ustanov, psihiatričnih bolnišnic in strokovnih centrov) pa se izdela tudi predhodno poročilo. **Večina priporočil DPM z obiskov v letu 2024 (ki jih je bilo 294) je bilo sprejetih, od tega jih je bilo 100 sprejetih in že uresničenih, 140 pa sprejetih in so še v postopku uresničevanja.**

¹ Uradni list RS, št. 114/06 – Mednarodne pogodbe, št. 20 z 9. 11. 2006.

Poleg obiskov krajev odvzema prostosti opravlja DPM tudi številne **druge naloge oziroma dejavnosti**. Mednje spada priprava predlogov in pripomb k veljavnim ali predlaganim zakonom. Člani DPM pripravljajo še odgovore na vprašanja različnih mrež oziroma drugih DPM in organov, udeležujejo pa se tudi različnih izobraževanj, usposabljanj in drugih srečanj, na katerih predstavljajo svoje delo.

DPM vsako leto o svojem delu pripravi tudi podrobnejše poročilo. **Poročilo DPM za leto 2024 je tudi tokrat tiskano v ločeni publikaciji**, vendar je sestavni del rednega Poročila Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2024.

ZAGOVORNIŠTVO OTROK

Na področju varstva otrokovih pravic poleg drugih nalog, določenih z Zakonom o varuhu človekovih pravic (ZVarCP)², **Varuh organizira in skrbi za zagovorništvo otrok**. Izvajajo ga zagovorniki otrok v okviru mreži prostovoljcev.

Zagovorništvo **krepi glas otrok**. Je pomembna dejavnost, ki **temelji na opolnomočenju otrok**. Pomaga otroku, da izrazi svoja čustva in želje, ki jih mogoče drugače ne bi mogel. S tem se zagotovi **upoštevanje njegovih resničnih potreb, želja in interesov**, ki so pogosto oslabljeni zaradi njegovega položaja v družbi.

Zagovornik poskrbi, da mu otrok zaupa svoje mnenje in potem to mnenje tudi posreduje tistim, ki ga morajo slišati, to je sodiščem, centrom za socialno delo in drugim organom, ki odločajo o prihodnosti njegovega življenja. Vendar zagovornik ni zakoniti zastopnik otroka, ni sodni izvedenec, ki bi ocenjeval, kaj je za otroka dobro. Omogoča samo, **da se sliši glas otrok v postopkih in drugih zadevah, s tem pa je lahko odločanje o njihovih koristih kakovostnejše in brez odlašanja.** Prav tako **zagovorniki niso terapevti**, vendar pa ima zagovorništvo lahko pomembne terapevtske učinke, saj otroku omogoči, da se izrazi v varnem in zaupnem okolju, kjer se lahko brez strahu odpre o svojih težavah in stiskah. V tem okviru zagovorništvo postane **podporni dejavnik za druge strokovnjake**, ki ob pomoči zagovornika lažje prepoznajo otrokov resnični notranji svet, njegove potrebe in koristi.

V letu 2024 je Varuh prejel **110 pobud za postavitve zagovornika** (53-krat pobudniki starši, 16-krat CSD-ji, 37-krat okrožna sodišča, 1-krat drugi in 3-krat pobudniki otroci), **50-krat pa je bil zagovornik tudi postavljen** (19 pobud je še v obravnavi). Navedene leta je 89 otrok dobilo zagovornika, in sicer: 15 z območja Ljubljane in okolice, 13 z območja SV dela Slovenije, 27 z območja Gorenjske, 5 z območja Celja, Koroške in Zasavja, 7 z območja Goriške, 16 z območja Primorske, Krasa in Notranjske in 6 z območja Dolenjske, Posavja in Bele Krajine. Zagovornik je bil s sklepom sodišča postavljen 14 otrokom, z odločbo CSD pa ni bilo postavljenih zagovornikov.

2 Uradni list RS, št. 69/17 – uradno prečiščeno besedilo.

V letu 2024 je bilo opravljenih 890 srečanj zagovornikov z otroki, na primer jih je bilo povprečno opravljenih 8,28.

VARUH KOT NACIONALNA INSTITUCIJA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Varuh je edina slovenska nacionalna institucija za človekove pravice (NHRI) s kakršnim koli statusom po Načelih o položaju in delovanju nacionalnih institucij za človekove pravice (Pariška načela), ki jih je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 20. decembra 1993 z resolucijo 48/134. Takšne statute podeljuje Globalna ali-ansa nacionalnih institucij za človekove pravice (GANHRI) glede na izkazano delovanje konkretne institucije po navedenih načelih, pri čemer status B pomeni delno zadostitev navedenim načelom, status A pa polno (ocenjuje se tako formalne pogoje – pravni okvir kot tudi dejansko izvajanje pristojnosti).

Varuh je status B po Pariških načelih sploh prvič uspel pridobiti leta 2000, nazadnje pa je bil **(prvič s statusom A) akreditiran leta 2021**. Akreditiranost s statusom ni trajna, ampak so vse NHRI s statusom A reakreditaciji podvržene ciklično na pet let. **Akreditacijski pododbor načrtuje Varuhovo reakreditacijo za svojo 47. sejo, ki naj bi potekala od 20. aprila do 1. maja 2026**. Že pred tem pa bo Varuh seveda moral za preteklo petletno obdobje pripraviti in vložiti obrazloženo in z dejstvi podprto reakreditacijsko vlogo, ki naj bi prepričala, da institucija s svojim delovanjem v tem času je zadostila in tudi še vedno polno zadosti Pariškim načelom. Aktivnosti v zvezi s tem je tako Varuh že začel in se bodo nadaljevale tudi tekom leta 2025.

Opozoriti gre tudi, da je obstoj s Pariškimi načeli skladnih neodvisnih nacionalnih institucij za človekove pravice **indikator napredka k dosegi 16. od 17 ciljev iz agende Organizacije združenih narodov za trajnostni razvoj do leta 2030**. Akreditiranost nacionalne institucije s statusom po Pariških načelih torej tudi iz tega razloga ni le stvar nekakšnega samega sebi namenjenega prestiža.

CENTER ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Center je **posebna notranja organizacijska enota Varuha** in v skladu z zakonskimi pristojnostmi opravlja naloge promocije, informiranja, izobraževanja in usposabljanja na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pripravo analiz in poročil; organizacije posvetovanj o uresničevanju, spodbujanju in varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin; sodelovanja s civilno družbo, sindikati in drugimi državnimi organi; nujenja splošnih informacij o možnostih pritožb na mednarodne organe zaradi kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin; ter sodelovanja v mednarodnih organizacijah in združenjih na evropski in svetovni ravni, ki delujejo na področju človekovih pravic.

Center je v letu 2024 izvedel številne promocijske, informativne in izobraževalne aktivnosti, s posebnim poudarkom na obeležitvi 30-letnice Varuha človekovih pravic, oza-veščanju o pravicah starejših ter spodbujanju raziskovanja človekovih pravic. Osrednji dogodek je bila mednarodna konferenca na Bledu z naslovom *Blejska konferenca o učinkovitosti institucij varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice (NHRI) pri reševanju sodobnih izzivov*, kjer so domači in tuji strokovnjaki razpravljali o sodobnih izzivih, kot so digitalizacija, umetna inteligenca, okoljske spremembe, migracije in starajoča se družba.

Posebna pozornost je bila namenjena pravicam starejših, kjer je Varuh zagnal projekt promocije njihovih pravic, pripravil informativne publikacije in organiziral številne dogodke ter okrogle mize. Izpostavljeni so bili **izzivi deinstitucionalizacije, nujnost sistematičnega izobraževanja zaposlenih v dolgotrajni oskrbi in vključevanje vsebin o človekovih pravicah v izobraževalni sistem**. V tej zvezi je bilo podanih več priporočil vladi in pristojnim ministrstvom za izboljšanje položaja starejših in invalidov, med drugim za pripravo strategije deinstitucionalizacije in krepitev skupnostnih storitev.

Na področju analiz in priporočil je Center pripravil nekatera **mnenja glede zakonodajnih predlogov**, spremljal **prenos evropskih direktiv o trajnostnem poslovanju in človekovih pravicah v nacionalni pravni red** ter pripravil tudi **več poročil za mednarodne mehanizme**, ki so opozarjala na izzive, kot so dostopnost javnih ustanov, dolgi postopki odločanja, pomanjkanje neodvisnega mehanizma spremljanja izvajanja Konvencije o pravicah invalidov in potreba po boljši zaščiti pred sovražnim govorom ter diskriminacijo.

SVET VARUHA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Svet varuha za človekove pravice je **posvetovalno telo varuha** za spodbujanje in varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter za krepitev pravne varnosti. Svet deluje po načelu strokovne avtonomije. Pluralna zastopanost omogoča vzpostavitev učinkovitega delovanja civilne družbe, znanosti in organov javne oblasti pri oblikovanju ugotovitev Varuha o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter o pravni varnosti v Republiki Sloveniji. Mandat Sveta varuha je vezan na mandat varuha. **Aktualni člani Sveta varuha so:** Alenka Jerše, Darja Groznik, mag. Jelena Aleksić, mag. Lea Benedejčič, dr. Margerita J. Banič, dr. Marko Rakovec, mag. Nataša Briški, Nataša Voršič, Neli Dimc, dr. Patrick Vlačič, Peter Pavlin, dr. Sara Ahlin Doljak, dr. Vasilka Sancin, mag. Žiga Vavpotič in Luka Glavač Gavrilović.

Člani Sveta varuha so se **sestali na eni seji**, ki je bila sicer 12. v mandatu 2019–2025. Potekala je na sedežu Varuha 27. maja 2024. **Obravnavana je bila problematika človekovih pravic v zdravstvu**. V osrednjem delu seje so bile predstavljene ugotovitve Varuha na področju zdravstva, na katerem je v letu 2023 obravnaval približno 450 zadev. Izpostavljen je bil tudi uspeh, ko je URI Soča v času stavke vendarle prisluhnil tudi Varuhovim priporočilom in po več tednih začel izvajati zdravniške preglede v Ambulanti

za voznike s posebnimi potrebami. Govorili so tudi o problematiki izvajanja nadzora v zdravstvu, prenašanju pacientov in delovanju ambulant za neopredeljene. so tudi poudarili, da so velike razlike v odzivnosti med ambulantami na primarni ravni nesprejemljive, saj morajo vsi v državi imeti enakovreden dostop do zdravstvenih storitev in biti deležni zdravstvenih storitev takrat, ko jih potrebujejo. Bili so enotni, da je v času stavke nujno treba skrb nameniti vsem ranljivim skupinam (otrok, mladostnikom in drugim). Izrazili so tudi ogorčenje, da se MDDSZ ni želelo vključiti v postopek priprave svetovalnega mnenja (na pobudo Mednarodne organizacije dela) pri pripravi pisnega stališča Slovenije glede pravice do stavke, ko ga je k temu pozvalo Državno odvetništvo.

Po razpravi so člani sveta Varuhu podali predlog, da naj v zvezi z izvajanjem Nacionalnega akcijskega načrta za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu pošlje poizvedbo na vlado; da naj v zvezi s pripravo svetovalnega mnenja Meddržavnega sodišča pošlje poizvedbo na MDDSZ in vlado; da naj pristojne javno spodbudi k tehtnemu družbenemu premisleku o uporabi pametnih naprav – predvsem pri otrocih in mladostnikih.

MEDNARODNO SODELOVANJE

Tudi v letu 2024 je Varuh intenzivno deloval na mednarodni ravni in **sodeloval na številnih pomembnih mednarodnih dogodkih, konferencah, forumih in delovnih skupinah**. Tako je sodeloval na **več dogodkih Sveta Evrope**, med drugim na srečanju delovne skupine za človekove pravice v kriznih situacijah in konferenci o sodbah v zvezi s prisilnim pridržanjem oseb z duševnimi motnjami, kjer je izpostavil pomen sodne prakse ESČP in novih pravnih varovalk. Sodeloval je tudi pri pripravi praktičnega vodnika za spremljanje procesnih pravic in pogojev pripora ter izmenjal izkušnje na sestankih s strokovnjaki iz drugih držav. Prisoten je bil tudi na srečanju o socialnih in ekonomskih pravicah mladih, kjer je bila izpostavljena potreba po ukrepih za boj proti revščini in socialni izključenosti. Delegacijo Evropskega odbora za preprečevanje mučenja je seznanil z napredkom pri uresničevanju priporočil CPT, sodeloval pa je tudi pri pripravi poročila ECRI o stanju človekovih pravic v Sloveniji. Na seminarju mreže IPCAN je predstavil izkušnje glede policijskih postopkov z osebami z invalidnostmi in sodeloval pri oblikovanju deklaracije o spoštovanju njihovih pravic.

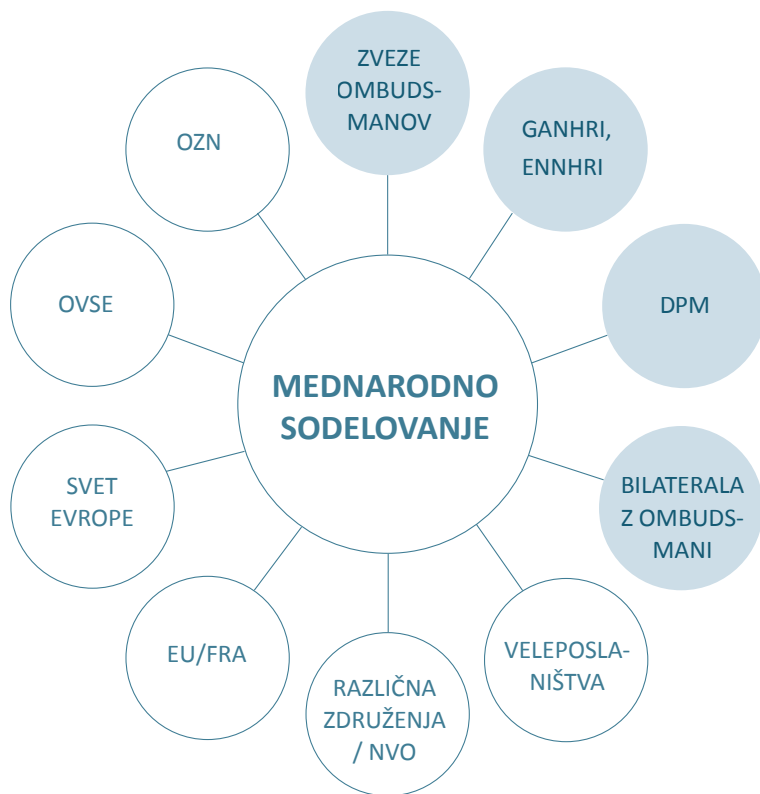
Varuh je **podprl skupno izjavo nacionalnih institucij za človekove pravice ob začetku zasedanja delovne skupine OZN za vprašanja staranja**, kjer so izpostavili potrebo po novi konvenciji o pravicah starejših. Junija je varuh v New Yorku aktivno sodeloval na **17. zasedanju Konference držav pogodbenic Konvencije o pravicah invalidov**, kjer je govoril o izzivih in priložnostih umetne inteligence za invalide ter pomembnosti pravno-etičnih okvirov. Sodelovalo pa se je npr. tudi na **predseji univerzalnega periodičnega pregleda**, kjer so predstavili ključne izzive človekovih pravic v Sloveniji.

V okviru **sodelovanja v okviru Evropske unije** je varuh sodeloval na Forumu o temeljnih pravicah v organizaciji Agencije EU za temeljne pravice, kjer so razpravljali o zaščiti demokracije, podnebnih spremembah in digitalizaciji ter poudarili pomen vključujoče

digitalizacije in varovanja zasebnosti.

Predstavnik Varuha sta tudi **sprejela strokovnjaka OVSE za oceno poteka priprav na evropske volitve v Sloveniji**.

V kontekstu **sodelovanja z ombudsmeni, mednarodnimi združenji ombudsmanov in nacionalnimi institucijami za človekove pravice ter njihovimi mrežami** je bilo npr. na pobudo in ob prisotnosti varuhov človekovih pravic iz Slovenije, Grčije in Nizozemske, pod pokroviteljstvom britanskega parlamentarnega in zdravstvenega ombudsmana zaživela Akademija učenja (Learning Academy) v okviru Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI). Kot prvi slovenski varuh je bil Peter Svetina tudi **izvoljen za predsednika Mediteranskega združenja ombudsmanov** (Association of Mediterranean Ombudsmen).

NOVA PRIPOROČILA IZ LETNEGA POROČILA VARUHA ZA LETO 2024

1.8 SVET VARUHA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE V LETU 2024

1. Varuh poziva Vlado Republike Slovenije k tehtnemu družbenemu razmisleku o uporabi pametnih naprav pri otrocih in mladostnikih ter k sprejemu ustreznih ukrepov za zamejitev njihove uporabe.
2. Varuh poziva Vlado Republike Slovenije, naj zagotovi, da na priporočila, predloge in kritike Varuha odgovorijo tisti naslovniki, ki jih k temu pozove Varuh.

1.9 CENTER ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

3. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj čim prej pripravi in sprejme strategijo deinstitucionalizacije za starejše.
4. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj zagotovi sistematično, kontinuirano in specializirano usposabljanje vseh zaposlenih ter izvajalcev pomoči v sistemu dolgotrajne oskrbe, z namenom zagotavljanja strokovne, učinkovite in individualno prilagojene podpore uporabnikom. Prav tako Varuh priporoča, naj se delo na tem področju ustrezno normira, ovrednoti in pravično nagradi.
5. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje, naj v izobraževalni sistem na vseh ravneh sistematično vključi vsebine o človekovih pravicah, staranju in skrbi za druge, z namenom krepitve vključujoče, empatične in odgovorne družbe, sposobne izvajati deinstitucionalizacijo ter razvijati kakovostne skupnostne storitve.
6. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj za namen prenosa Direktive (EU) 2024/1760 o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnosti (CSDDD) v nacionalni pravni red nemudoma ustanovi medresorsko delovno skupino, ki bo usklajevala pripravo strokovnih podlag za celovit prenos direktive, ter v njeno delovanje vključi predstavnike gospodarstva, civilne družbe in neodvisnih institucij.
7. Varuh priporoča Ministrstvu za gospodarstvo, turizem in šport, naj v sodelovanju z drugimi pristojnimi ministrstvi in deležniki pripravi analizo skladnosti nacionalne zakonodaje s CSDDD ter jo še pred pripravo zakonskega predloga in javno razpravo posreduje zainteresirani javnosti za pregled in pripombe.
8. Varuh priporoča Ministrstvu za gospodarstvo, turizem in šport, naj razvije enotna orodja za poročanje, kot so kontrolni sezname (check-liste), ki vključujejo zahteve CSDDD, drugih relevantnih aktov EU ter Smernic OECD. Ob tem v sodelovanju z nacionalno kontaktno točko za OECD zagotovi ustrezna usposabljanja za podjetja in druge deležnike.

9. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije in Ministrstvu za gospodarstvo, turizem in šport, naj se v postopkih obravnave zakonodajnega svežnja Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi direktiv (EU) 2022/2464 in (EU) 2024/1760 glede poenostavitve poročanja o trajnosti za podjetja (t. i. Omnibus I) zavzemata za čim manjše posege v že sprejeti direktivi ter za ohranitev obstoječih standardov človekovih pravic in okoljske odgovornosti ter zagotovita transparenten in vključujoč zakonodajni postopek.

10. Varuh priporoča Ministrstvu za pravosodje, naj zagotovi ustrezno in dosledno implementacijo sodbe Evropskega sodišča za človekove pravice v zadevi X in drugi proti Sloveniji ter pripravi potrebne normativne spremembe, ki bodo zagotovile učinkovito varstvo otrokovih pravic ter spoštovanje pravice do poštenega sojenja in pravice do naravnega sodnika.

11. Varuh priporoča Ministrstvu za digitalno preobrazbo, naj v vse prihodnje regulativne in strateške dokumente, povezane z umetno inteligenco in digitalnim vključevanjem, sistematično vključi načela človekovih pravic. Posebna pozornost naj bo namenjena zaščiti oseb z oviranostmi – z izrecno prepovedjo diskriminatorne ali škodljive uporabe umetne inteligence zoper to skupino, z vzpostavitvijo celovite zakonodaje o skrbnem spoštovanju človekovih pravic, ki bo upoštevala njihove posebne okoliščine, in z določitvijo obveznosti razumnih prilagoditev pri delovanju vseh sistemov umetne inteligence.

2.2 NACIONALNE IN ETNIČNE SKUPNOSTI

12. Varuh priporoča Ministrstvu za pravosodje, naj zagotovi ustrezne pravne podlage, ki bodo omogočile enakopravno uporabo italijanskega in madžarskega jezika v notarskih postopkih na dvojezičnih območjih.

13. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj sprejeme ukrepe za zagotovitev dostopa do pitne vode prebivalcem romskega naselja Smrekec.

14. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj sprejeme ukrepe za sanacijo onesnaženja tal in vodotoka v romskem naselju Smrekec.

2.3 ZAPOSLENI IN BREZPOSELNI

15. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj poleg vzpostavljene plačne reforme sprejme dodatne ukrepe, s katerimi bo učinkovito reševala kritično kadrovsko podhranjenost na področju zdravstvenega in socialnega varstva, in vzpostavi mehanizem za sprotno spremljanje stanja.

16. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj sprejme Strategijo za odpravo pre-karnosti, ob tem pa poskrbi tudi za njeno implementacijo v okviru zakonskih podlag.

17. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, naj sprejme ustrezne ukrepe, ki bodo zagotovili realizacijo vseh podanih priporočil Univerzitetni psihiatrični kliniki Ljubljana.

2.5 OTROCI

18. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje ter Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj v sodelovanju z drugimi pristojnimi organi obravnavata ugotovitve in predloge 34. nacionalnega otroškega parlamenta kot tudi preteklih nacionalnih otroških parlamentov, kjer je to smiselno, in se do vsake ugotovitve in predloga opredelita ter jih ustrezno upoštevata pri odločitvah, ki zadevajo otroke vključno v okviru priprave sprememb in dopolnitev zakonodaje, ki se nanaša na otroke.

19. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje, naj storijo vse potrebno, da se otroku, ki ga je treba umakniti iz družine, to nemudoma omogoči in zagotovi za to ustrezna finančna sredstva.

20. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj zagotovi enake ugodnosti staršem, ki imajo v vrtec hkrati vključena dva otroke in je drugi (ali oba) otrok vključen v zasebni vrtec brez koncesije, da velja, da so plačila za mlajšega otroka oproščeni v celotni višini polne cene vrtca, ki opravlja javno službo na območju iste občine.

21. Varuh priporoča, naj Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje zagotovi, da bo izbira vzgojnih ukrepov v šolah taka, da bodo ohranjali dostojanstvo posameznega otroka in ščitili njegove pravice.

22. Varuh priporoča Ministrstvu za pravosodje, naj na vseh zakonodajnih področjih zagotovi, da bodo imele otrokove pravice povsod prednost pred izpolnjevanjem določenih formalnosti, vezanih na otrokove pravice.

23. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje, naj obveznosti upravičencem poravnava pravočasno in brez zamud.

24. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje, naj vsem učencem, ki so odvisni od javnega prevoza, omogoči pravočasen prihod v šolo.

25. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje, naj znotraj šolskega sistema zagotovi ustrezno obveščanje staršev glede njihovih otrok.

1 (stalna naloga). Varuh kot stalno nalogo priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj v postopkih odločanja zagotovi, da v procesih odločanja ne bo prihajalo do prekoračenja zakonskih rokov.

2 (stalna naloga). Varuh kot stalno nalogo priporoča Ministrstvu za zdravje in Ministrstvu za pravosodje, naj ustrezno rešita pomanjkanje kliničnih psihologov in pedopsihiatrov, saj to neposredno vpliva na dolgotrajnost odločanja v sodnih postopkih, ki zadevajo otroke.

.....

3 (stalna naloga). Varuh kot stalno nalogo priporoča Ministrstvu za zdravje in Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj se zagotovi hitra ter kakovostna zdravstvena oskrba otrok in mladostnikov z motnjami v duševnem zdravju.

.....

Na **otroke** se nanašajo tudi **priporočila št. 10, 55 in 57** iz drugih delov letnega poročila.

2.6 INVALIDI

Na **invalidne** se nanašajo **priporočila št. 11, 26, 27, 29, 36, 37, 38, 39, 48, 54 in 69** iz drugih poglavij letnega poročila.

2.7 STAREJŠI

Na **starejše** se nanašajo **priporočila št. 3, 4, 5, 29, 36, 37, 38, 39 in 52** iz drugih poglavij letnega poročila.

2.8 LGBTIQ+

V zvezi z **LGBTIQ+ skupnostjo oziroma njenimi pripadniki** Varuh tokrat podaja **novo priporočilo št. 72**, ki se nahaja v drugem poglavju letnega poročila.

2.9 TUJCI

V zvezi s **tujci** Varuh tokrat podaja **novo priporočilo št. 32**, ki se nahaja v drugem poglavju letnega poročila.

2.10 ENAKOST PRED ZAKONOM IN PREPOVED DISKRIMINACIJE

26. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj sprejme učinkovitejše ukrepe zoper nosilca javnega pooblastila Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik, ki bodo vodili k takojšnji odpravi diskriminacije pri dostopu do obveščenosti uporabnikov njegovih storitev na spletni strani www.tolmaci.si.

27. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj sprejme učinkovite ukrepe zoper nosilca javnega pooblastila Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik, da bo to vzpostavilo natančno in pregledno shemo dosegljivosti tolmačev (konkretno za vsak dan in uro) in bolj pregledno naročanje tolmačenj.

2.11 VARSTVO DOSTOJANSTVA, OSEBNOSTNIH PRAVIC TER VARNOSTI IN ZASEBNOSTI

28. Varuh priporoča Ministrstvu za finance, naj preuči možnosti za dopolnitev ZPlaSSIED, s katero bi se skrbnikom zagotovila enaka obravnava pri izvrševanju plačilnih transakcij z bančnih računov varovancev do višine večje vrednosti.

2.14 OMEJITVE OSEBNE SVOBODE

29. Varuh ponavlja v preteklosti naj priporočila Ministrstvu za pravosodje in Upravi RS za izvrševanje kazenskih sankcij, naj v sodelovanju z Ministrstvom za solidarno prihodnost in drugimi pristojnimi organi sprejmeta vse potrebne ukrepe, da se zaprtim osebam, ki zaradi starosti, bolezni, invalidnosti ali druge oviranosti potrebujejo dodatno pomoč, brez nepotrebne odlašanja zagotovi primerna nastanitev in vsa pomoč pri vsakodnevni negi ter drugi potrebni oskrbi, s čimer se zagotovita njihovo dostojno bivanje in oskrba.

30. Varuh priporoča, naj Vlada Republike Slovenije poleg kratkoročnih ukrepov za izboljšanje bivalnih razmer v zavodih za prestajanje kazni zapora z namenom zagotoviti vsem zaprtim osebam osnovne človekove pravice nameni potrebno pozornost tudi dolgoročnim rešitvam, ki bi poleg povečanja nastanitvenih kapacitet omogočile izboljšanje infrastrukture in kadrovskih razmer ter morebitno reformo kazenskopravnega sistema za preprečevanje nadaljnje nesorazmerne rasti števila priprtih in zaprtih oseb.

31. Varuh priporoča, naj Ministrstvo za pravosodje v sodelovanju z Upravo RS za izvrševanje kazenskih sankcij in s pomočjo Vlade RS poveča aktivnosti za zagotovitev ustreznega števila osebja v zavodih za prestajanje kazni zapora, zlasti tudi pravosodnih policistov, da bodo ti lahko opravili vse naloge, za katere so zadolženi.

32. Varuh Upravi RS za izvrševanje kazenskih sankcij priporoča, naj preuči možnosti za redno organizacijo tečajev oziroma učenja slovenskega ali drugega svetovnega jezika v zavodih za prestajanje kazni (tudi) za pripornike, ki slovenščine ne razumejo.

33. Varuh priporoča, naj Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij v sodelovanju z zdravstvom pravočasno sprejema vse potrebne ukrepe za preprečevanje in širjenje nalezljivih bolezni oziroma okužb v zavodih za prestajanje kazni zapora.

34. Varuh priporoča, naj Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij poskrbi za ustrezen nadzor nad doslednim evidentiranjem uporabe prisilnih sredstev s strani pravosodnih policistov in objektivno oceno upravičenosti in zakonitosti te uporabe.

35. Varuh priporoča, naj Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij sprejme potrebne ukrepe, da bo zdravniški pregled po uporabi prisilnih sredstev (razen v primeru preventivnega vklepanja) izostal le, če bo zaprta oseba pri odklonitvi zdravniškega pregleda vztrajala tudi potem, ko bo seznanjena s posledicami izostanka takšnega pregleda, kar mora biti evidentirano.

36. Varuh priporoča Ministrstvu za solidarno prihodnost in Ministrstvu za zdravje, naj sprejmeta in izvedeta vse potrebne ukrepe iz njune pristojnosti za rešitev prostorske oziroma kadrovske stiske, s katero se že dalj časa sooča Enota, tako da bo lahko Enota sprejela na zdravljenje vse osebe, ki takšno zdravljenje potrebujejo.

37. Varuh ponovno priporoča Ministrstvu za solidarno prihodnost, naj v sodelovanju z drugimi pristojnimi organi sprejme in nemudoma izvede (dodatne in bolj učinkovite) ukrepe oziroma da poveča aktivnosti za rešitev problematike prezasedenosti varovanih oddelkov socialnovarstvenih zavodov, tako da bo ustrezno poskrbljeno za namestitvev oseb, ki potrebujejo oskrbo in varovanje v varovanih oddelkih socialnovarstvenih zavodov, in (s tem tudi) prepreči posledično čakanje oseb, ki potrebujejo takšno obravnavo in varovanje, na oddelkih pod posebnim nadzorom psihiatričnih bolnišnic ali v domačem okolju.

38. Varuh priporoča, naj Ministrstvo za solidarno prihodnost vloge za verifikacijo posameznih socialnovarstvenih zavodov ažurno obravnava in k verifikaciji pozove še tiste socialnovarstvene zavode, ki vlog za verifikacijo varovanih oddelkov glede na način varovanja stanovalcev še niso podali.

39. Varuh Ministrstvu za notranje zadeve oziroma Policiji priporoča, naj nadaljuje usposabljanje policistov na področju spoštljive in dostojanstvene obravnave ranljivih skupin, kot so starejše in invalidne osebe, ter zagotovi uporabo ustreznih tehničnih sredstev, kot so invalidski vozički in nosila, v primerih, ko specifične okoliščine zahtevajo njihovo uporabo.

40. Varuh prav tako Ministrstvu za notranje zadeve oziroma Policiji priporoča, naj se v okviru nadzora uporabe prisilnih sredstev posebna pozornost nameni temu, da tudi zakonita uporaba telesne sile, četudi je prepoznana kot upravičena ali sorazmerna, ne sme biti izvedena na način, ki bi za osebo – še posebej v situaciji, ko ji je že odvzeta prostost – lahko pomenila ponižujoče ravnanje.

2.15 POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE

41. Varuh priporoča Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, naj sprejme ukrepe, da bodo vsi upravni akti izdani pravočasno in da bodo odločbe ustrezno obrazložene.

42. Varuh Ministrstvu za zdravje predlaga, naj v sodelovanju s stroko skuša najti pravičnejšo rešitev, da posamezniki ne bi ostali brez svojih pravic iz naslova priznanja poklicne bolezni zgolj zaradi manjkajoče in izgubljene dokumentacije izpred mnogih let.

43. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj pri znižanju starostne meje za pridobitev pravice do starostne pokojnine (28. člen ZPIZ-2) oziroma zvišanju odmernega odstotka (37. člen ZPIZ-2) zaradi skrbi zavarovanca za otroka, »za katerega je zavarovanec skrbel v prvem letu njegove starosti«, izenačijo pravice staršev, katerih otrok je umrl pred dopolnjenim prvim letom starosti, s pravicami posvojiteljev in bioloških staršev, katerih otrok je bil pred prvim letom starosti posvojen.

2.16 ZDRAVSTVENO VARSTVO IN ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE

44. Varuh predlaga Ministrstvu za zdravje, naj vzpostavi nadzor in kriterije nad postopkom opredeljevanja pacientov v ambulantah za neopredeljene in ambulantah družinske medicine.

45. Varuh predlaga Ministrstvu za zdravje, naj kot predlagatelj Zakona o psihoterapevtski in klinično psihoterapevtski dejavnosti preuči pripombe vseh deležnikov in področje psihoterapije zakonsko uredi.

46. Varuh predlaga Ministrstvu za zdravje, naj pripravi merila in omogoči pogoje za zobozdravstveno oskrbo nepomičnih oseb.

47. Varuh predlaga Ministrstvu za zdravje, naj za zastopnike pacientovih pravic redno organizira izobraževanja na področju ustrezne komunikacije s pacienti.

48. Varuh predlaga Ministrstvu za zdravje in Zavodu za zdravstveno zavarovanje, naj skladno z lastnimi usmeritvami pristopita k pripravi strokovnih meril in regulacije na področju doplačila nadstandardnih materialov in storitev.

49. Varuh priporoča Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije, naj sprejme ustrezne organizacijske in kadrovske ukrepe za odpravo dolgotrajnosti odločanja o podaljšanjučasne nezmožnosti za delo zaradi bolezni.

50. Varuh Ministrstvu za zdravje priporoča, naj spremeni ureditev na način, da imajo zavarovane osebe v primerih, kadar pride do odtujitve medicinskega pripomočka brez njihove krivde in medicinski pripomoček nujno potrebujejo, saj bi bilo sicer lahko ogroženo njihovo življenje, pravico do kritja stroškov novega medicinskega pripomočka pred iztekom trajnostne dobe.

51. Varuh Ministrstvu za zdravje priporoča, naj do vzpostavitve končnega enotnega sistema obveščanja patronažne službe ob odpustu porodnice iz porodnišnice, ki je predviden do sredine leta 2025, z ustreznimi organizacijskimi spremembami začasno uredi enoten sistem obveščanja patronažne službe zdravstvenega doma na območju bivanja porodnice, neodvisno od dejstva, ali porodnica prihaja iz območja porodnišnice ali iz kateregakoli drugega dela Slovenije.

2.17 SOCIALNE ZADEVE

52. Varuh Ministrstvu za solidarno prihodnost priporoča, naj nemudoma preuči pravne podlage v zvezi z zaračunavanjem socialnovarstvenih storitev v domovih za institucionalno varstvo starejših, jih poenoti in uskladi tako, da bodo uporabniki storitev za enake in primerljive storitve plačevali enake zneske.

53. Varuh Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti priporoča, naj sprejme ustrezne ukrepe za odpravljanje zamud pri odločanju, predvsem v postopkih odpisa dolga in o pritožbah ter da vzpostavi monitoring njihove učinkovitosti.

54. Varuh Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti priporoča, naj določi rok za izdelavo izvedenskih mnenj po Zakonu o socialnem vključevanju invalidov s strani Univerzitetnega rehabilitacijskega inštituta Soča, pri čemer naj upošteva tudi rok, ki ga ima center za socialno delo za izdajo odločbe v postopku priznanja pravic po Zakonu o socialnem vključevanju invalidov.

55. Varuh Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti priporoča, naj na sistemski ravni zagotovi, da ne bo prihajalo do primerov, da družina (oziroma posameznik), ki skrbi za otroka, iz javnih sredstev prejema manj sredstev, kot če skrbi za otroka ne bi bilo.

56. Varuh Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti priporoča, naj glede vprašanja dolžnosti preživljanja staršev in posledično plačila storitve institucionalnega varstva uskladi Družinski zakonik, Zakon o socialnem varstvu ter Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Na zakonski ravni naj se tudi uredi način uveljavljanja ugovorov pri plačilu storitev domske oskrbe za starša.

57. Varuh Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti priporoča, naj veljavno zakonodajo spremeni na način, da bo skladna z namenom Direktive (EU) 2019/1158 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. junija 2019 o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev ter razveljavitvi Direktive Sveta 2010/18/EU in bo tudi očetom otrok, ki so prve mesece nameščeni v bolnišnici, omogočila koriščenje očetovskega dopusta po tem, ko bo otrok začel bivanje v domačem okolju in hkrati tudi na način, da bodo očetje v primerljivih okoliščinah obravnavani primerljivo in tisti v različnih različno.

58. Varuh Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti priporoča, naj preuči možnosti odločanja o pravici do dodatka za veliko družino po uradni dolžnosti tudi za družine, katerih je vsaj eden izmed družinskih članov prejemnik državne štipendije in v okviru svojih pristojnosti sprejme ustrezno pravno podlago.

2.18 DRUGE UPRAVNE ZADEVE

59. Varuh priporoča Ministrstvu za kulturo, naj sprejme ustrezne ukrepe, ki bodo zagotovili pravočasno odzivnost na prejete dopise in vsebinsko celostnost lastnih odgovorov.

60. Varuh priporoča Ministrstvu za pravosodje, naj z namenom zmanjšanja zamud in učinkovitejšega dela organa sprejme dodatne organizacijske ukrepe in/ali kadrovske okrepitve.

61. Varuh priporoča Ministrstvu za naravne vire in prostor in Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, naj v medsebojnem sodelovanju v okviru napovedane novelacije Zakona o vodah naslovita tudi preširoko pomensko odprtost šestega odstavka 19. člena Zakona o vodah, ki lahko negativno vpliva na predvidljivost pravnega prometa in s tem pravno varnost državljanov.

62. Varuh priporoča Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, naj pripravi novo-velo Zakona o kmetijskih zemljiščih, ki bi naslovila zaznane anomalije pri prometu s kmetijskimi zemljišči s težiščem v 23. členu veljavnega zakona.

63. Varuh priporoča Ministrstvu za naravne vire in prostor, naj z vidika uresničevanja ukrepov za odpravo zaostankov pri odločanju v pritožbenih upravnih postopkih in za odpravo splošne neustrezne odzivnosti ministrstva vzpostavi mehanizme merjenja učinkovitosti ukrepov, ki jih izvaja v okviru izvrševanja akcijskih načrtov za odpravo zaostankov, ter pričetek in izvajanje periodičnega javnega poročanja o napredku pri njihovem izvrševanju.

2.19 PRAVOSODJE

64. Varuh priporoča državnim tožilcem, naj vsako odločitev o zavrženju kazenske ovadbe utemeljijo na jasnem način, tako da je (tudi laičnemu) vlagatelju ovadbe razumljivo, kaj so tiste odločilne dejanske in pravne okoliščine, ki so vodile v zavrženje, in sicer glede vseh kaznivih dejanj, ki bi lahko izhajala iz naznanjenega dogodka.

65. Varuh priporoča zakonodajalcu, naj premišljeno in le v utemeljenih primerih, ko drugačna zakonska rešitev ni mogoča, sprejema takšne zakonodajne rešitve, s katerimi še dodatno širi pristojnosti Upravnega (in s tem tudi Vrhovnega) sodišča.

66. Varuh vsem deležnikom, pristojnim za razreševanje problematike sodnih zaostankov na Upravnem sodišču, priporoča sprejem takšnih organizacijskih, kadrovskih in zakonodajnih ukrepov, ki bodo lahko prispevali k izboljšanju stanja in v končni fazi odpravi sodnih zaostankov na Upravnem sodišču.

67. Varuh priporoča sodiščem, naj pri uporabi videokonference v kazenskih postopkih dosledno zagotavljajo spoštovanje pravice do poštenega sojenja, zlasti s tehnično brezhibnim delovanjem sistema, možnostjo zasebnega posvetovanja z zagovornikom in zagotavljanjem pogojev za polno sodelovanje obdolženca v postopku.

68. Varuh priporoča Ministrstvu za pravosodje, naj v sodelovanju s sodno vejo oblasti sistematično spremlja vpliv uporabe videokonferenc na kakovost sojenja ter po potrebi zagotovi ustrezne izboljšave v pravnem okviru in praksi sodnih postopkov.

69. Varuh priporoča, naj Ministrstvo za pravosodje preuči dodatne možnosti za krepitev pravic ranljivih oseb v kazenskem postopku, vključno s fazo predkazenskega postopka. Posebno pozornost naj nameni dostopnosti pravne pomoči v primerih, ko ranljive osebe same ne morejo učinkovito uveljavljati svojih pravic. Prav tako naj preuči uvedbo podpore v obliki prisotnosti zaupnika ali druge ustrezne odrasle osebe, ki bi ranljivim osebam pomagala pri komunikaciji in razumevanju postopka in s tem prispevala k njihovem učinkovitejšemu sodelovanju. Pomen takšne podpore izhaja tudi iz Priporočil Evropske komisije s 27. novembra 2013 (2013/C 378/02), ki opozarjajo na potrebo po prilagojenih procesnih jamstvih za osebe, ki zaradi starosti, duševnih ali telesnih značilnosti ali invalidnosti težje razumejo postopek in v njem sodelujejo.

70. Varuh priporoča, naj sodišča pri oblikovanju hišnih redov pretehtajo tudi možnost krepitve vloge sodnikov pri presoji uporabe mobilnih telefonov v sodni dvorani, saj ti niso več le sredstvo za komunikacijo, temveč omogočajo tudi dostop do dokumentacije, sodne prakse in drugih informacij, pomembnih za stranke posameznih sodnih postopkov. Ob tem opozarja na vprašanje, ali bi bilo mogoče varnost v sodni stavbi in v postopkih zagotoviti tudi na način, ki ne bi zahteval obveznega deponiranja mobilnih telefonov za stranke v postopkih, ob siceršnjem zavedanju, da so te dolžne spoštovati pravila hišnega reda sodišča, ki prepovedujejo nepooblaščenno snemanje, fotografiranje in druge zlorabe uporabe teh naprav.

4 (stalna naloga). Varuh ponavlja priporočilo št. 55 (2022), s katerim je priporočal, naj sodstvo nadaljuje krepitev zaupanja v svoje delo z zagotavljanjem sojenja brez nepotrebnega odlašanja s kakovostnimi in poštenimi odločitvami, pristojne organe izvršilne oblasti pa spodbuja, naj zagotovijo potrebne finančne, kadrovske in prostorske pogoje za delo sodišč.

5 (stalna naloga). Varuh sodiščem znova priporoča, naj si v vsaki obravnavani zadevi prizadevajo, da bi se postopki izvedli brez zavlačevanja in neutemeljenih zastojev, zlasti pa v rokih, ki jih določajo že zakoni.

6 (stalna naloga). Varuh priporoča, naj policisti v vseh primerih z vso potrebno skrbnostjo pravilno in popolno ugotavljajo dejansko stanje očitane prekrška ter pri ugotavljanju odgovornosti storilcev prekrškov upoštevajo relevantne zakonske določbe in izdane usmeritve.

2.20 POLICIJSKI POSTOPKI, ZASEBNO VAROVANJE, DETEKTIVI IN REDARJI

71. Varuh priporoča Policiji, naj dosledno zagotavlja, da pridržane osebe preživijo v intervencijskih vozilih le nujno potreben čas. Obenem predlaga okrepitev usposabljanj policistov za zaznavanje očitnih sprememb zdravstvenega stanja ali vedenja pridržanih oseb ter ustrezno ukrepanje v takšnih situacijah. Prav tako priporoča pogostejši fizični nadzor pridržanih oseb med transportom. Varuh tudi poziva k dodatnemu sodelovanju med policijo in zdravstvenimi službami za izboljšanje varnosti pridržanih oseb, zlasti v primerih posebnih zdravstvenih ali drugih tveganj.

72. Varuh priporoča Policiji, naj nadaljuje s programi usposabljanja, ki vključujejo prepoznavanje in obravnavo kaznivih dejanj z elementi sovraštva, in zagotovi, da so ta usposabljanja stalna in dostopna vsem policistom. Obenem poziva k nadaljnjemu sodelovanju z nevladnimi organizacijami in strokovnjaki na področju zaščite ranljivih skupin, kar bi lahko še dodatno prispevalo k učinkovitejši obravnavi tovrstnih protipravnih ravnanj in krepitvi zaupanja med Policijo ter ranljivimi skupinami.

73. Varuh priporoča, naj policisti dosledno in brez odlašanja, to je v roku, ki ga določi državi tožilec, zberejo potrebna obvestila in storijo druge ukrepe, ki so potrebni za sprejem državnotožilske odločitve.

2.21 OKOLJE IN PROSTOR

74. Varuh priporoča Ministrstvu za naravne vire in prostor, naj sprejme in realizira ukrepe, ki bodo zagotovili učinkovitost dela Gradbene in geodetske inšpekcije in odpravo zaostankov.

75. Varuh priporoča Ministrstvu za okolje, podnebje in energijo, naj z ustrezno novelacijo Zakona o dimnikarskih storitvah nemudoma naslovi problematiko vpliva in uporabe individualiziranih malih kurilnih naprav na kakovost zunanjega zraka in vzpostavitve učinkovitega nadzora.

76. Varuh Ministrstvu za okolje, podnebje in energijo in Ministrstvu za naravne vire in prostor priporoča, naj v medsebojnem sodelovanju odpravita neskladnost ureditve in prakse upravnih organov pri odločanju o stranski udeležbi posameznikov v upravnih postopkih z namenom, da se vzpostavi učinkovitejši sistem pravnega varstva.

77. Varuh Ministrstvu za naravne vire in prostor priporoča, naj vzpostavi učinkovit sistem pravnega varstva zoper prostorske akte.

78. Varuh Ministrstvu za okolje, podnebje in energijo in Ministrstvu za naravne vire in prostor priporoča, naj uredita problematiko obstoja in obratovanja industrijskih objektov daljšega obstoja na neprimernih lokacijah, katerih umestitev v prostor ni združljiva s sodobnimi standardi prostorskega umeščanja in ki s svojim delovanjem lahko negativno vplivajo na zdravo življenjsko okolje bližnjih prebivalcev.

2.22 REGULIRANE DEJAVNOSTI

79. Varuh priporoča Agenciji za komunikacijska omrežja in storitve Republike Slovenije, naj sprejme ustrezne ukrepe, ki bodo zagotovili pravočasno odločanje tako o rednih kot izrednih pravnih sredstvih.

80. Varuh Ministrstvu za infrastrukturo priporoča, naj sprejme ustrezne ukrepe, ki bodo zagotovili ustrezno odzivnost na prejete dopise posameznikov.

81. Varuh Direkciji Republike Slovenije za infrastrukturo priporoča, naj sprejme ustrezne ukrepe, ki bodo zagotovili ustrezno odzivnost na prejete dopise posameznikov.

82. Varuh priporoča Družbi za avtoceste v Republiki Sloveniji, d. d., da pri sankcioniranju posameznikov zaradi neveljavne elektronske vinjete skrbno izpolni svojo informacijsko dolžnost in svojo odločitev o (ne)veljavnosti elektronske vinjete ustrezno argumentira.

2.23 DRUŽBENE DEJAVNOSTI

83. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje, naj dodatno spodbudi osnovne šole, ki doslej izvajajo zgolj reden izobraževalni program bodisi k oblikovanju oddelkov prilagojenega izobraževalnega programa bodisi k dodatnemu sodelovanju z osnovnimi šolami s prilagojenim programom in/ali zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami.

84. Varuh poziva Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, naj vzpostavi mehanizem merjenja učinkov ukrepov za spodbujanje zaposlovanja specialnih pedagogov in drugih specializiranih strokovnih delavcev ter po potrebi vpelje dodatne ukrepe.

85. Varuh priporoča Ministrstvu za kulturo, naj pripravi spremembe 119. člena Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo na način, da ministrstvo pred izdajo odločb in najpozneje v dveh mesecih od zaključka odpiranja vlog na javnem razpisu pisno obvesti stranko o dejstvih in okoliščinah, pomembnih za izdajo odločbe, in o predlogu strokovne komisije, stranka pa se bo o navedbah v obvestilu lahko izrekla pisno.

2.24 STANOVANJSKE ZADEVE

86. Varuh Ministrstvu za solidarno prihodnost in Vladi Republike Slovenije priporoča, naj Inšpektoratu Republike Slovenije za stanovanja zagotovi ustrezne kadrovske, finančne in materialne pogoje, ki bodo glede na obseg njegovih zadolžitev zagotovili učinkovitejše delovanje.

87. Varuh Inšpektoratu Republike Slovenije za stanovanja priporoča, naj prične z beleženjem vseh telefonskih pogovorov in drugih oblik nepisne komunikacije s prijavitelji/strankami (npr. v obliki uradnih zaznamkov) z namenom zagotovitve čim višje stopnje transparentnosti in učinkovitosti poslovanja organa.

88. Varuh Ministrstvu za solidarno prihodnost priporoča, naj zakonsko opredeli enotne pogoje za najem oskrbovanih stanovanj, določi višino najemnine, ki bo dostopna tudi starejšim z nižjimi dohodki, vzpostavi evidence oskrbovanih stanovanj in poleg zakonsko določenega obsega socialne in zdravstvene oskrbe v oskrbovanih stanovanjih bolj konkretno določi tudi, na kakšen način lahko stanovalci te pravice uveljavljajo.

89. Varuh Ministrstvu za solidarno prihodnost priporoča, naj odpravi neskladje 9. člena Pravilnika o minimalnih tehničnih zahtevah za graditev oskrbovanih stanovanj za starejše ter o načinu zagotavljanja pogojev za njihovo obratovanje in 35. člena Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev pomoč družini na domu, socialni servis, institucionalno varstvo in vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji in zagotovi pravne podlage, ki bodo uresničile namen osebnega telefonskega alarma, to je, ne le, da obstaja kot opcija, temveč, da je delujoč.

Povzetek dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2024

Izdajatelj: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Urednici: dr. Simona Drenik Bavdek, pomočnica vodje Centra za človekove pravice, in Nataša Mazovec, svetovalka Varuha za področje publicistike in promocije

Lektura: Jezikovne storitve Peresce

Oblikovanje in računalniški prelom: Aljaž Primožič

Tisk: Prima IP d.o.o.

Naklada: 2000 izvodov

Ljubljana, junij 2025

Letna in posebna poročila Varuha človekovih pravic RS so objavljena tudi na spletnih straneh www.varuh-rs.si.

Reproduciranje delov publikacije je dovoljeno z navedbo vira.

ISSN 2712-6390 (tiskana različica)

Publikacija je brezplačna.

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC